UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 23
VINERI 20 AUGUST 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

O ALTĂ INFĂȚIȘARE A FRANȚEI

de HENRI FOCILLON

Fiecare vară mă aduce din nou pe dealurile încununate de păduri ale Champagniei meridionale. Acolo văd anul murind în triumful toamnei; uneori o zăpadă timpurie îndoaie crengile încă grele de frunze. Peisagii fără istoric, întinzându-se deasupra satelor bătrâne, mici și bine clădite. Celui care se miră că mă vede aici, departe de provinciile cu monumente și ținuturi vestite, îi răspund că aceste locuri aproape singuratice sunt făcute pentru meditare și pentru studiu. Mai ales, regăsesc și respir aici o anumită poezie a țării noastre. Clairvaux nu-i departe. Dela călugării care au întemeiat mânăstirea, dela Saint-Bernard care a condus-o, gândul urmărește dealungul timpurilor, răspândită în toată țara, o puternică dinastie de oameni, fără care Franța nu ar fi decât luxul magnific al umanității.

Ne place să iubim Franța ca pe o ființă fermecătoare. In ușurința ei de flacără, în vesela revărsare a darurilor sale credem că o înțelegem mai bine. O iubim pentru blândețea ei, pentru delicatețea și mărinimia ei, pentru grația ei feminină. Imaginea pe care ne-o facem mai ușor despre ea este aceea a unei tinere mame. Dar geniul acestei națiuni are două laturi: ca tot ce este mare, el este feminin sau viril. Poate tot așa este cu fiecare viață profundă, unde vedem luptându-se până la sfârșitul zilelor acești gemeni ciudați contopiți într'unul singur, copilul mamei și copilul tatălui. Analele noastre desfășoară această luptă interioară. Să recunoaștem printre strămoșii noștri oamenii tari. Fără îndoială, forța noastră ascunsă este un fel de lege salică a spiritului.

Fiecare epocă oferă o șansă de desvoltare tăriei unui gând. Ardoarea unei familii spirituale își găsește întotdeauna momentul său prielnic. Sau mai degrabă ea se ridică din adâncuri când ai nevoie de ea. Sunt aici, oricând gata, sub nume sau haine diferite, acești exigenți, acești cutezători, care nu se mulțumesc cu stări sufletești ușoare, și care poartă în ei, cu o sănătoasă amărăciune, nu știu ce nostalgie a măreției. Când lucrurile par a se apropia de sfârșit, vezi înălțându-se acești oameni ciopliți în piatră ca niște biserici. Ce rost mai are confesiunea, ce rost mai are secta! Ce are însemnătate, este calitatea omenească. Ea este aceea care menține în adâncurile provinciilor asprimea puritanismului domestic, poezia supunerii și a renunțării. Să privim conturându-se în timp această Franță severă, asemenea unei umbre frumoase scrisă pe goliciunea unui zid. Forțele sale active se exprimă prin mișcări ample și opere mari. Dela Clairvaux la Port-Royal, dela poeții Reformei la poeții Jansenismului, dela David la Degas, ea domină un larg orizont al vieții noastre istorice.

Nicăieri spiritul nu se exprimă mai bine decât în forma monumentală. Ce este mai expresiv ca planul unui edificiu religios? Este un chip, este un portret omenesc. El nu răspunde numai unor nevoi, unor resurse, ci mai ales unei funcțiuni spirituale, este proiectarea lineară a unui anumit fel de a simți și de a gândi. Așa ne apare dualitatea secolului XII: de o parte fastul, exterioarele bogate; de cealaltă, o sărăcie robustă care se ascunde în ea însăși. Aici, arta marilor pelerinagii înalță basilici asemănătoare relicvariilor și teatrelor, concepute pentru mișcarea mulțimilor și pentru amploarea ceremoniilor; dincolo reforma cisterciană construiește edificii nude, în care domină valori absolute, domnește mult timp unghiul drept, și unde mulțimea capelelor se ascunde în spatele continuității zidului. Vaste biserici rustice, asemenea unor hambare, fără compoziție de abside, fără compoziție de fațade. Monștrii asiatici, veche podoabă romană, sunt izgoniți ca și delirul Apocalipsului, și vedem căzând dintr'odată toată această pădure de crengi și frunze, de jocuri de himere care de milenii sunt obiectul visării ce se leagă de divinitate. Și unele și altele fac loc unui ordin mai auster, și totuși mai uman. Frumusețea n'a dispărut, dar ea pare supusă unor legi noi, — rafinamentul se opune luxului, măsura profuziunii, noblețea unei realizări perfecte cu mijloace simple, însfârșit această artă de a face ceva din nimic, secretul maeștrilor spiritului nostru. Această eleganță virilă este însușită pentru multă vreme de arta gotică. Intr'adevăr, nu este vorba de un fenomen aparținând modei, nici chiar de un capitol important din istoria stilurilor, ci, pe planul valorilor franceze, de un factor esențial și poate permanent.

Să iubim tot ce aparține trecutului nostru. Să nu alungăm nimic. Căutând să reconstruiești Franța aspră de altă dată, nu înseamnă că te îndepărtezi de Franța maternă, de farmecul ei nesecat. Amândouă merg împreună, strâns legate în taina sufletelor. Iar când vocile lor se acordă pe un dublu registru, această armonie este unică. Astfel este Renașterea noastră care nu seamănă cu nici o altă Renaștere. Ea cuprinde omul în întregime, amestecă toate familiile spirituale, vizionarii, umaniștii, misticii, întemeietorii unui ordin nou, luptătorii pentru Biserică. Ea îmbină ultimele excese gotice cu bogăția imperială și prostul gust lombard. Ea este un tumult și o nostalgie. Acest năvalnic belșug de bogății nu șterge caracterul de inflexibilă puritate prin care Franța secolului XVI confirmă și definește autoritatea geniului său. In acest admirabil haos verbal, vedem pe d'Aubigné aruncând deodată săgeata care se înfige adânc în țintă și care vibrează mult timp în inimile noastre. „Abraham sacrifiant" a lui Théodore de Bèze, gloria vechiului nostru teatru este de o cumplită nuditate.

Niciodată Biblia n'a fost mai bine simțită, și exprimată mai bine, într'o formă viguroasă, săpată ca în stâncă, tot ce este omenesc în neomenescul ei. Dar nu numai poeții Reformei, cu fălcile încleștate de mânie și dispreț, au cunoscut taina acestei puteri concentrate. In regiuni mai liniștite, într'o penumbră care atrage și care sugerează uneori o oarecare duioșie, pictorii, desenatorii și gravorii noștri de portrete par să trezească în șoaptă în modelele lor o viață nepieritoare, puternică și pură ca timpul. Fără fast, fără capricii de gust, dar acuitatea observației analitice și laconismul unui meșteșug care nu lasă nici o urmă și care nu se dăruiește niciodată.

(Urmare în pagina 6-a)

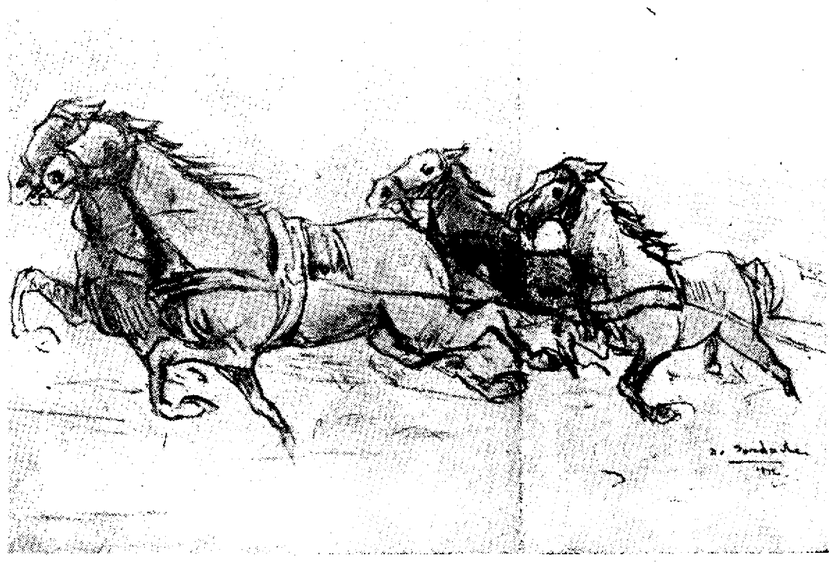

D. IORDACHE — Cai galopând

IMPRESII DIN IAȘI

BOJDEUCA LUI CREANGĂ

de ROMULUS VULCĂNESCU

Inaintam încet spre bojdeuca lui Creangă. Ploua într'una; o ploaie torențială. Profesorul Coca, după ce se oferise să-mi fie călăuză, se văita la fiecare zece pași de reumatism, invocând când cerul, când infernul. Eu îl zgândăream să iuțească pasul de teama de-a nu se răsgândi. Deși, după spusele lui, văzuse bojdeuca de nu știu câte ori, totuși înota prin ploae cu o bravură demnă de un mentor oficial. Paraponiseala lui prefăcută, era un stimulent eroic pentru curiozitatea mea aprinsă și mai mult de piedicile naturale.

Orbăcăim prin Sărărie, apoi pe o stradelă întortochiată și'n pantă, din caldarâmul și zidurile căreia emana un iz de ev mediu, când deodată pe stânga, în frunzișul abea eșit la lumina primăverii, întrezărim o placardă: „Bojdeuca marelui scriitor popular Ion Creangă". Emoția de-a fi aproape de coliba în care și-a petrecut ultimii ani Ion Creangă mi-a fost înăbușită de ineptia afișată „marelui scriitor popular". Asta putea să fie scrisă pe poarta lui Anton Pan, sau a știu eu cărui alt scriitor ce trebue relevat ca atare, dar pe poarta lui Ion Creangă, nu. Ion Creangă nu trebue prezentat astfel. E prea mare ca să aibă nevoe de asemenea epitete caraghioase, care descalifică pe cei ce i le atribue cu o seriozitate prețioasă și umilește pe cei care le acceptă cu prețiozitate serioasă. Simplu și elocvent: „Bojdeuca lui Ion Creangă".

După portița prăvălită spre Valea Ticăului ascunsă sub ploaie ca o pictură olandeză în tehnica coloristică, după cele câteva trepte care ar fi vroit să fie de ciment, stă tupilată, ca vai de ea, coliba pipernicită a lui Ion Creangă. E așa de mică, încât ți se pare că nu poți intra decât îndoindu-te mult de șale, sau în cazul meu, târându-te pe brânci. Planul casei e cel obișnuit țărănesc: cameră pe stânga și pe dreapta, culoar îngust la mijloc; prispă frântă în două, cea dinaintea casei, îngustă ca pentru o locuință de pitici, cea din dos închisă și transformată într'un oarecare geamlâc. Deși atent la pragurile de sus ale ușilor, m'am izbit de cel puțin trei ori în foiala mea prin casă. Camerele mici, cât un cuibar, în care Ion Creangă trebuia să se întoarcă cu toate lucrurile după el agățate de pulpana hainei sau izbite de șolduri, cu ferestrele cât coperta unei evanghelii deschise, prin care pătrundeau din raiul de afară raze slabe de lumină; tavanul parcă-l duceam mereu pe umeri.

In camera din stânga, cum intri îți izbește privirea o tejghea improvizată, în vitrină cu obiecte insignifiante din viața lui Ion Creangă. Spre pildă, o lingură de sarmale, (asta pentruca vizitatorul să reconstituiască imediat figura de mare gurmand a lui Ion Creangă, printr'unul din obiectele cele mai propice acestei operații; auziți, o lingură de sarmale! Intr'adevăr orientală relicvă); ochelarii lui modești de om sărac; o jalbă pentru apărarea anumitor pricini ale bojdeucei; un catalog de note din institutoratul povestitorului, etc. Apoi, pe o lăviță ticluită dintr'o scândură murdară pusă pe niște căpriori șubrezi, câteva exemplare scoase ca dela foc, din mâinile unor copii învățați să disprețuiască hârtia scrisă, prăfuite și zdrențuite, câte ceva din edițiile foarte recente ale operei lui Ion Creangă. La dreapta acestei lamentabile lăvițe, a masă deasupra căreia, pentru ca să mărească impresia generală de mizerie crasă a trecutului reflectat în prezent, o cutie de conserve (sic!) în care tânjeau câteva fire bolnave de liliac. Și când te gândești că toate acestea fac acolo figură de religiozitate. Lângă intrare pe dreapta, privelistea camerei o închee cotlonul, vestitul cotlon așa de minunat descris de Creangă, parcă zmuls din Humulești și adus aici în maghernița din Valea Ticăului. Cotlonul ocupă o treime din încăpere și e dărăpănat pe trei sferturi. Pereții camerei sunt împodobiți cu „poze" de-ale lui Creangă decupate din reviste și două-trei picturi reușite ale bojdeucei înainte de-a fi reconstruită, în stare de paragină. Ceea ce te mai impresionează neplăcut este sculptura de-un gust completamente vulgar, care după spusele unei fetițe devenite călăuză prin absența conservatorului casei, reprezintă pe Creangă copil. Inchipuiți-vă un Creangă la vârsta de cinci-șase ani, cu plete, făcând ceva, scrâind sau scobindu-se între degete.

Camera din dreapta, refăcută în întregime de comitetul bojdeucei, e tot așa de mică, umilă și întunecoasă. Deși mai sobră decât prima e totuși mai puțin atrăgătoare, probabil unde-i lipsesc atâtea mărturii ale prețuirii contemporane.

Un pat improvizat în fund, dintr'o sofa, și aceasta la rândul ei ticluită mai mult în formă de sofa, cu un preș ce exala o duhoare de nesuportat. Alături o masă joasă cu o călimară fistichie și un toc de ochelari (probabil cu totul alt toc de ochelari decât acela care ar fi trebuit să corespundă ochelarilor expuși în vitrina din camera de alături). In colț pe dreapta un dulăpior prăfuit, pe care fetița-călăuză deschizându-l la rugămințele noastre, l-am găsit plin de resturi și murdării; hârtii și sticluțe, care după toate probabilitățile numai lui Creangă nu-i puteau aparține. Impresionantă în camera aceasta e pictura lui Octav Băncilă: Creangă cu Eminescu, prietenii nemuritori, citind în bojdeucă la un pahar cu vin, cine știe ce înseilare de gând.

(Urmare în pag. 2-a

Bojdeuca lui Creangă

Personalități și atmosferă în istoria literară

Pentru a studia opera literară a unui scriitor român care se manifestă de pe la 1880, de pildă, se ridică o mare greutate: nu cunoaștem decât foarte vag și uneori sub o lumină falsă epoca literară 1850—1880, care i-a precedat. O cunoaștem, neîndoelnic, dar la suprafață, oprindu-ne asupra operelor relevante pe care ea le-a produs: nuvelele lui Odobescu, poveștile și amintirile lui Creangă, romanele lui Filimon și Bolintineanu, dar nu dominăm adevărata ei viață, cea pe care n'o aflăm decât privind de aproape operele care constituiau majoritatea producțiunii literare și mijlocia valorii artistice, oricât ar fi fost ea de redusă, operele care circulau și care plăceau în deosebi publicului vremii. Oprindu-ne numai la momentele oarecum culminante, disparate mai totdeauna între ele, nu putem surprinde spiritul generator al mediului literar și foarte multe elemente ale operelor rămân nelămurite. Studiul literaturii noastre, de la cărțile de școală până la cele mai recente istorii literare, oferă în deosebi această particularitate de a nu te lăsa să surprinzi bine nici chiar contemporaneitatea unor scriitori însemnați, dar mai ales de a nu-ți îngădui să plasezi pe un scriitor în adevărata modă literară care l-a produs. Fără îndoială, aceasta se datorește în primul rând faptului că cercetătorul care a pornit la construirea istoriei literaturii noastre nu s'a putut întemeia, în deosebi pentru epocile socotite nerelevante, fiind lipsite de personalități scriitoricești remarcabile, pe monografii asupra unor figuri mai neinsemnate sau asupra unor mode care să pară fără niciun alt interes decât acela că au existat. Este în această lipsă care a determinat o fundamentală scădere în toate studiile de ansamblu asupra literaturii românești, în ciuda unor tentative de a o înlătura uneori, o dovadă că o bună parte din cercetătorii noștri — și deloc cei mai puțin dotați — trebue să rămână încă la aceste investigații pozitiviste care să dea la lumină un material neridicat la treapta de valoare artistică în cea mai mare parte, fără de care toate înfățișările ansamblului vor fi incomplete și aspecte din operele scriitorilor vor rămâne nelămurite. O singură istorie a literaturii românești încearcă și izbutește în bună parte să înlăture toate neajunsurile semnalate prin realizarea ei pe baza unei concepții organiciste, care nu ține seama de individualități, ci de viață în mersul ei. Este aceea a lui N. Iorga. Dar această mare lucrare de temelie este dominată mai ales de punctul de vedere național, social și cultural decât de cel pur literar, așa că sunt goluri însemnate încă de umplut în ce privește domeniul nostru.

Intr'adevăr, o istorie care e o înșirare de monografii mai mici sau mai mărișoare asupra scriitorilor, oprindu-se de preferință asupra celor însemnați și lăsând ignorată toată bogata vegetație care se află în jur, nu poate fi completă. Fiecare scriitor a avut mediul lui de desvoltare și o întreagă literatură i-a stat în jur, cu atmosfera ei, cu subiectele ei preferate, cu tipurile ei caracteristice, cu ideile și sentimentele care o definesc. Această literatură — care poate fi neizbutită sau izbutită numai pe jumătate și deci sortită unei grabnice perimări — este ea însăși reflexul unui întreg curent dintr'o altă literatură — la noi mai totdeauna din cea franceză — sau din alt domeniu spiritual. Am fost atât de sclavi prejudecăților și modelor, în special celor franceze, că pentru scriitorii noștri n'am încercat să aflăm izvoare decât la marile individualități, iar în literatura noastră n'am încercat să distingem alte curente decât cele care sunt identificate și în manualele elementare de literatură franceză. De aceea nu va fi surprinzător în literatura noastră să aflăm încadrări forțate a unor scriitori în anumite curente sau apropieri și filiațiuni absurde, de fapt simple potriveli, pentrucă e greu să ieșim din anumite tipare, dincolo de care se află necunoscutul.

Este însă o mare eroare să ne închipuim că în realitate, în literatură, au existat numai atâtea „curente" câte vedem noi, după o superficială privire. De fapt, noi nu avem acum inventariate, în afară de lucrările de strictă specialitate care încă n'au epuisat tot materialul, decât acele curente care au avut norocul să înglobeze în lăuntrul lor activitatea unui mare creator ce a dat prestigiu unor elemente până atunci circulând ca niște clișee literare, prin aceasta păstrând în lumină întreaga mișcare literară determinantă. Ne înșelăm singuri într'o bună măsură când afirmăm că sunt scriitori care sparg tiparele tradiției și care, urmați apoi de numeroși imitatori, creează curente. Este aici mai de grabă o eroare de optică, provocată de o concepție individualistă în studiul literaturii, căci se pleacă de la marile personalități, grupându-se totul în jurul lor. Se privește ca și cum personalitățile ar provoca moda, deși în realitate nu scriitorul determină curentul literar prin actul său de indisciplină față de tradiție; el este doar cel care potențează, cu pregnanță unui talent deosebit, nenumăratele tendințe pe care le aflase în jurul său. Iar dacă nouă ne pare că de la el începe o mișcare nouă, este pentrucă de la el privim noi, ca și cum până atunci n'ar fi fost nimic, deși el n'a făcut altceva decât a pus în valoare elemente care până atunci existaseră virtual, dar nu străluciseră. Curentul care „apare", așa dar, este unul care continuă, din care s'a distins cel mai înzestrat pentru ca prin opera lui să se semnalizeze tuturor o întreagă mișcare literară, existentă nu numai după el, dar și înainte. Unii cercetători au înțeles de altfel necesitatea de a coborî și în ceea ce ar părea subsolul literaturii și să cerceteze acolo viața ei reală, nu numai aparențele care ne întâmpină când privim de departe, prin prisma realizărilor unor mari creatori. Unor asemenea concepții și investigații li se datoresc studii laborioase ca Le romantisme en France au XVIII-e siècle al lui Daniel Mornet, din care reiese limpede că scriitori ca Hugo sau Lamartine nu erau chiar niște inovatori, cum cred cei mai mulți, când „lansau" romantismul la începutul secolului XIX, ci doar dădeau o puternică expresie unor tendințe ce-și căutau manifestarea cu mult înainte încă.

Dacă scriitori ce par declanșatori de curente sunt în realitate continuatorii unor mișcări literare preexistente lor și dacă pentru opera acestor personalități excepțional înzestrate sunt necesare comparații și raportări la ceea ce a constituit mediul generator, pentru a distinge mai precis procesul creațiunii și a judeca mai limpede ceea ce este propriu fiecăruia, cu atât mai mult un scriitor care nu apare prin nimic ca un revoluționar față de tradiția literară este ran lui și cu atât mai mult la acesta sunt necesare investigațiile în atmosfera din epoca formațiunii lui literare. Numai procedând așa vom putea pătrunde în intimitatea operei, îi vom vedea resorturile și elementele ei caracteristice, vom putea surprinde ceea ce este propriu scriitorului, ce aduce el nou ca material și realizare față de moda literară din care s'a adăpat și s'a desprins. Și numai așa, de asemenea, vom putea descifra sub adevărată lumină, nu numai începuturile, dar mai ou seamă drumul parcurs de la primele pagini ezitante până la realizările cele mai de seamă ale unui scriitor.

G. C. NICOLESCU

AUTONOMIA ACTULUI DE CREAȚIE

de DUMITRU IMBRESCU

Când ne-am ocupat de libertatea artei, am stabilit că această libertate provine din colaborarea unor condițiuni speciale la actul creator. Asemenea condițiuni înlesnesc formarea unei atmosfere de autonomie, care predomină exclusiv în timpul cât se petrece sbaterea lăuntrică, purgația materialului de prelucrat și înzestrarea lui cu însușirile specifice unei opere de artă. Am acceptat că la formarea unei astfel de opere participă efectiv și material eterogen, luat din realitate, desprins din contingențele vieții, însă am condiționat buna ei reușită de chipul cum se asigură procesului interior posibilități de liberă desfășurare. Din momentul în care elementele de prelucrat au fost însușite de artist, încadrându-le în intenția sa de realizare, e inadmisibil ca faza de lămurire și de concretizare să mai fie turburată de vreo intervenție exterioară. In actul de creație poate intra material eterogen, dar calea prin care acesta ajunge să se dispenseze de calitățile sale inițiale, primind o valoare artistică, trebue să fie complect autonomă, să nu depindă de nicio intervenție din afară. Nu are valoare de sine stătătoare decât ceea ce se mistue, în actul de creație, liber de orice amestec străin normelor estetice. Opera de artă este un produs al unei stări interioare de adâncă calitate, a unei desprinderi totale din realitatea imediată, a unei căderi în vid. Nota dominantă a actului de creație este totala lui autonomie față de orice altă influență din afara naturii sale.

O anumită mentalitate a unor cercetători acceptă intervenția afecțiunilor în procesul creator. Amestecul din ce în ce mai pronunțat în proză al autobiografiei, al amintirilor obiectivate, denotă intrusiunea vădită a unor elemente subiective în timpul plăsmuirii operei de artă. Din această pricină o mare parte din opere, romane mai ales, slăbesc în calitatea lor artistică, tocmai prin imixtiunea, directă sau indirectă, a unor elemente cari turbură, cu prezența lor, atmosfera de totală lăuntrică, ce trebue să însoțească actul creator. Autobiografismul este un balast inutil și păgubitor într'o operă de artă în proză. Dacă romanul „Ochiul Strigoiului" al lui Cezar Petrescu n'ar fi, mai ales în ultima lui jumătate, un amestec de autobiografie și considerațiuni pe marginea unor evenimente de ieftină actualitate, el s'ar înscrie, cu certitudine, în rândul celor mai izbutite realizări din ultima vreme ale literaturii naționale. Așa însă în Ion Leneș, cetitorul este obligat să vadă neapărat pe autor, în ipostaza lui de gazetar. In deosebi cine a fost contemporan cu faptele încrustate de autor, nu poate să nu recunoască în cadrul fabulației, o copie fidelă a acestora. E tipică înmormântarea lui Gibi, în care, fatal, recunoști pe Gib Mihăescu. Nici măcar o măsură cât de mică de discreție și prevedere nu-și ia autorul, ci ne oferă o povestire aidoma faptelor petrecute. Ori, arta nu poate fi considerată ca o simplă copie a realității, cu toate că acceptă să prelucreze, în vederea realizării, material desprins din realitate. El e însă supus unei disecții artistice meșteșugite încât își pierde însușirile originale, apărând, în opera de artă, doar prin valorile lui simbolice. Prin aceasta el nu mai are nimic comun cu temeiul din care s'a pornit, primind funcțiuni cu totul speciale, în direcția exclusiv artistică. Din această pricină, toată risipa de talent a lui Cezar Petrescu este întunecată, în partea ultimă a romanului său recent, de indiscreția operată în cadrul autonomiei actului de creație. Forțând limitele îngăduite, deși are introdus suficient material de cunoaștere desprins din realitate, el nu s'a mulțumit cu atât, și-a ținut cu tot dinadinsul ca opera sa să conțină și elemente subiective, plasând, în proporții păgubitor de mari, elementele autobiografice.

In lirică asemenea procedee nu numai că nu sunt interzise, ci sunt chiar de recomandat. Obiectul liricei este simțământul personal, afundarea în cutele cele mai ascunse, explorarea domeniilor interioare recunoscute și risipei de gânduri variate. Acolo afectivitatea rezolvă lămurirea structurii fondului. Prin simțămintele cuprinse, poezia lirică își revendică drepturile la cântarul valorilor estetice. O poezie lipsită de dozaj sensibil e ca un produs farmaceutic, după rețetă. Rezolvată tehnic, prin virtualități exterioare, de formă — expresii, ritm, rimă, — ea rămâne caducă în privința fondului, a structurei ei interioare. Dar și în timpul plăsmuirii ei, autonomia atmosferei de creație trebuie respectată. Tot ce intră în dozajul fondului trebue indicat în prealabil începerii purgației.

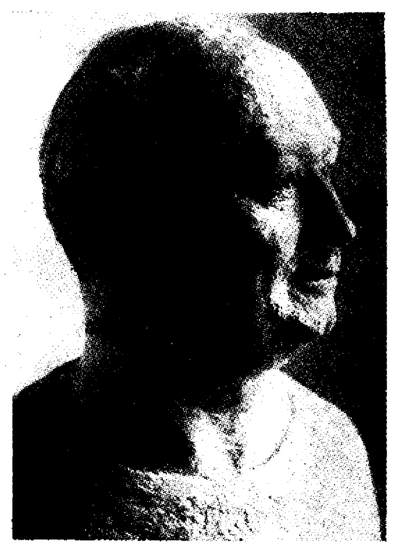

FLORICA HOCIUNG — Doctorul Liviu Cămpeanu

(Urmare în pag. 2-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL INTIM: „FEMEIA SUTĂ'N SUTĂ", comedie în trei acte de LEO LENZ, prelucrată de d. TUDOR MUȘATESCU.

TEATRUL DIN SĂRINDAR: „N'O FI ADEVĂRAT DAR EU TOT CRED", comedie în trei acte de PEPPINO DE FELIPPO.

Un nou teatru: „Teatrul Intim"!

Tineret, bună dispoziție, entuziasm.

O piesă de deschidere căreia nu trebuie să-i cauți nici adâncimi, nici semnificații, dar care este cum nu se poate mai amuzantă, mai de spirit.

Premiera se poate spune că a fost o adevărată cascadă de râs, dela început până la sfârșit, de „bancuri" de tot felul care se succedau ca o grindină, de bună dispoziție inepuizabilă, deci un spectacol de veselie care s'ar putea boteza la rigoare o... „bazoterapie" sau „bancoterapie".

In definitiv nici nu are alt merit, dar pe acesta îl are din plin!

In totul se cunoaște mâna d-lui Tudor Mușatescu, cum și spiritele care, în această versiune românească, purced toate, dela d-sa.

Cred că d. Mușatescu a aglomerat — altfel spre buna reușită a piesei și pentru bucuria publicului, — tot ce există astăzi ca „bancuri" cunoscute iar norocul și al piesei și al spectatorilor este că toate au fost spuse cu un simț scenic admirabil, având toate o rar întâlnită prizâ în public.

In ce privește interpetarea, din însăși cele spuse mai sus, se înțelege că e bună.

D-ra Mary Teodorescu a adus în scenă tinerețe, supleță și vioiciune constituind o apariție deosebit de agreabilă; deasemenea bine și d-ra Marcela Șoimu în rolul servitoarei.

Marele succes al serii, însă, i-a revenit d-lui Iordănescu-Bruno, d-sale revenindu-i rolul de portparolă a tuturor „bancurilor" din piesă pe care, trebuie să se recunoască, le spune cu un talent și cu o vervă care, dela început până la sfârșit, face ca fiecare cuvânt să-i fie subliniat cu râsete și cu aplauze.

D. Ion Aurel Manolescu a fost inevitabilul îndrăgostit al piesei, rol pe care l'a jucat cu exuberanță și romantism, așa cum îi este felul!...

In general toată interpretarea bună.

Ansamblul, în întregul lui, dă o impresie plăcută, de agreabilă tinerețe cum și de frumoase intenții care fac, ca această nouă inițiativă și înființarea acestui *nou teatru* să fie dela început simpatice.

In orice caz începutul a fost cu dreptul, succesul incontestabil, așa că am fi foarte bucuroși că această nouă formație să poată să prindă.

*

Cu totul altceva este spectacolul dela Sărindar!

Acesta, chipurile, are oarecari pretenții!

Și totuși...

Ce Dumnezeu poți să spui de el?

Să încep cu piesa?

Cu regia?

Sau cu interpretarea?

Sau să nu fac nici-o separație în rândurile cari urmează, cu atât mai mult cu cât, fie că este vorba de piesă, fie că este vorba de interpretare sau de regie cele ce voiu spune privesc tot pe d. Iancovescu, indiferent că d-sa apare în același timp în mai multe ipostase.

Incep, dar încep oarecum cu sfârșitul, cu concluzia: încep prin a spune că de data asta nu poate fi felicitat pentru nimic.

Și doară mărturisesc că d. Iancovescu mi-i simpatic, mi-i chiar foarte simpatic și deaceea, de fiecare dată, aștept să am ocazia să pot spune numai de bine, numai cuvinte de laudă, entuziaste chiar!

Dar cu toată bunăvoința și a mea, de altfel ca și a foarte multor spectatori cari întotdeauna au rezerve — în definitiv un cronicar dramatic trebuie să caute între altele să fie un bun spectator — n'am putut fi niciodată total entuziast când a fost vorba de d. Iancovescu.

Iar de data asta poate mai puțin ca oricând.

Și, drept să spun, mi-a părut întotdeauna rău.

Nu știu dacă nu cumva exagerez sau dau prea mare importanță unor anume chestiuni, dar cred că genul Iancovescu face chiar și o școală proastă la noi, fie pentru cei din imediata d-sale apropiere, nevoiți „să o adopte" sau „să o suporte", fie pentru acei cari, chiar dacă nu sunt în jurul d-sale dar, sau îl admiră și vor să-l imite, sau, din cauza unor împrejurări de altă natură, sunt bucuroși că și'i pot da de exemplu!

Uitând, poate, că aceia ce-i merge sau i-a mers d-lui Iancovescu care are multe calități nu numai ca actor dar mai cu seamă și ca om, poate să nu-i meargă oricui!...

Piesa dela „Sărindar"?

O piesă ușoară, ca atâtea altele, o comedie sarjată, sau, într'o oarecare măsură, o farsă, dar o farsă bazată pe elemente de comedie serioasă.

Nu-l nici rea, dar nici nu-i ceva deosebit.

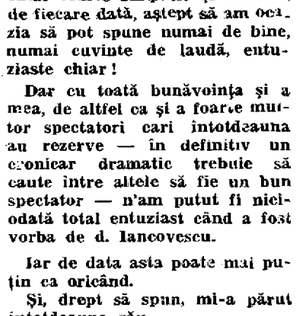

Care a mai avut un ghinion și anume: felul în care a fost pusă în scenă — de altfel ceiace s'a făcut cu ea nici nu merită aceasta denumire — încât mai degrabă se poate spune că piesa a fost pur și simplu masacrată, vulgarizată, cabotinizată!

S'ar părea că direcția de scenă n'a priceput nimic din ea și, deși nu-i mare lucru de această piesă, se putea, totuși, scoate din ea un spectacol onorabil!

Păcat!...

Pe când așa?

Cum s'a putut să fie jucate cele două roluri principale — și al lui Gervazio Sevastano și al lui Alberto Sanmaria — așa cum au fost jucate!?

Se vedea cât de colo că nu s'a știut ce indicații să dea actorilor cari trebuia să le interpreteze — și pe mine nu mă interesează dacă interpretul principal este în același timp și regisor, deși poate că aici este tot răul — n'a știut ce ritm să dea piesei, n'a avut nicio vedere justă și, poate, nici cel puțin precisă a ei.

Regizorul, dacă nu poate avea idei, concepții, un stil personal sau o doctrină, cum au voit să aibe unii câteodată în materie de regie — și nu-i cere nimeni asta d-lui Iancovescu pentru ge-

MARIA FILOTTI

nul de piese pe cari le joacă d-sa!... — trebuie totuși să aibe măcar o minimă calitate: să se poată transpune în situația unui spectator cu un ochiu ceva mai expert care să prindă imediat linia de interpetare a unui rol!

Cred că niciun regisor care-și cunoaște meseria, pentrucă trebuie să se admită odată că e vorba de o meserie propriu zisă și că altceva este a fi actor și altceva a fi regisor, nu l'ar fi obligat de exemplu pe d. Iancovescu — și nu știu, poate ar trebui spus invers: nu trebuia să-i permită!...—să joace în chip de farsă rolul lui Gervasio!

Piesa poate să fie farsă dar tocmai, ca să reușească astfel, tocmai rolul lui Gervasio nu trebuie luat „în farsă" ci în serios!...

Fie că nu vrea, fie că nu poate fi altfel, dar d. Iancovescu tot timpul are o atitudine ironic declamatorie.

Ori, dacă în rolul lui Gervasio nu dă impresia că este convins, că este copleșit și terorizat de superstiții — și o spun: d-sa face impresia că-i cel dintâiu care nu crede și că glumește cu chestiile astea — atunci toată piesa nu se mai justifică!

Dacă n'ar fi vorba de d. Iancovescu ci de altcineva și dacă n'aș fi convins de totala d-sale probitate artistică, l'aș bănui de cabotinaj, de cabotinajul umăririi unor efecte ieftine, care, tocmai fiindcă și mijloacele sunt prea ieftine, nu trec dincolo de rampă încât, cu toate inutilele eforturi ale interpretului, tocmai atunic se râde mai anemic!

Căci, în definitiv la ce ar fi putut folosi toată această gesticulație exagerată, și, iertе-mi-se cuvântul, acele schimonosituri, strâmbături, etc. ale mult prea superstițiosului Gervasio-Iancovescu?

Căci un om realmente superstițios trăiește până la teroare, până la dramă, lumea acestor superstiții, nu glumește cu ele!

Iar comicul, ca orice comic bun, — și adevărații mimi cunosc lucru acesta — trebuie să reiasă din contrastul dintre exagerarea unei trăsături sufletești și realitățile înconjurătoare iar nu dintr'un cabotinaj scenic.

Care, de altfel, în această piesă este uneori împins până la marginele lipsei de bun gust când, de exemplu, nu numai că nu se atinge discret ci se dipăe de fiecare dată fără niciun fel de fereală, și nu știu de câte ori, cocoașa lui Sanmaria — ca și cum acesta n'ar ști, n'ar vedea sau n'ar suppi nimic și ca și cum nici pe cenușiii gestul nu i-ar revela!... — și pe deasupra, după ce o atinge, își mai ia mâinile cu mâna și prin pa... jumătăți ostentativ de fiecare dată ca și cum publicul fără asta n'ar pricepe imperiosul gusturilor!...

Priveam și mă gândeam: la ce se pretează d. Iancovescu!...

Cu cât mai mult ar fi câștigat jocul d-sale de scenă daca ar fi fost mai strâns, mai sobru, mai reținut, iar cât privește gesturile la cari mă refeream, să fi fost făcute mai discret, mai pe furiș!

La urma toată câți oameni nu sunt cari au în adevăr destule superstiții asemănătoare, și cine nu știe sau nu a surprins pe stradă sau prin tramvaie, oameni cari vor cu tot dinadinsul să atingă spinarea vreunui cocoșat!

Dar cine n'a văzut, în schimb, și la câte manevre subtile nu se dedeau ca să o poată face!

Căci, asemenea lucruri, cari întotdeauna jignesc, chiar dacă uneori se fac, se fac cu o anumită manieră iar nu în modul acesta insistent, disgrațios și, fără îndoială, vulgar.

Fără supărare!..

In orice caz, în concluzie, un regisor ca lumea ar fi trebuit să-i impună d-lui Iancovescu un joc mai interiorizat — de altfel chiar și ca vârstă ar fi timpul!... — și aceasta ar fi fost nu numai în interesul spectacolului dar chiar și în interesul d-sale propriu.

O tot atât de greșită linie de joc i-a fost trasată și celui de-al doilea personaj important al piesei, lui Alberto Sanmaria, jucat de d. Mircea Constantinescu.

Aceiași lipsă de înțelegere a personagiului.

Cum oare, în felul în care a fost prezentată piesa, se mai poate justifica destinderea inevitabilă din actul al treilea — fiindcă nici piesa lui Felippo, nu-i chiar așa de prost construită, are și ea o socoteală a ei — dacă până atunci nu te-ar ține sufletește încleștat, dacă până atunci n'ar fi toată lumea convinsă, dar categoric convinsă, că e vorba de un cocoșat adevărat?

Pe când așa?!...

Cocoșat vesel și radios?

Fără nici un fel de dramatism al situației lui, umblând drept ca un ofițer de cavalerie, purtând cocoașa în spate fără nicio preocupare de a simula realitatea acestei diformități, ca și cum ar fi uitat de ea?

Nimic din mersul caracteristic al cocoșatului?!...

Din gesturile lui timorate? Stângace, chiar?!...

Nimic din întipărirea suferinței pe figura lui?!...

A suferințe fizice și, mai cu seamă, morale?!...

Căci doar cocoșatul are chiar și un „facies" al lui, specific.

Nu trebuia oare să joace cu cât mai multă veracitate rolul de cocoșat, tocmai ca să-l deruteze pe Gervazio și pe toți din jurul lui? Ca această să fie convinși? Ce posibilități mari, pentru un rol de compoziție, ratate!...

In scurt, nici în această privință nu s'a văzut nimic, nici cel mai mic efort de înțelegere a piesei, nici-o adâncire a ei, nici-o concepție de regie! (Pentru că aceasta privește vederea de ansamblu, de punere în scenă; de altfel se și vedea că nu e din vina interpretului).

Se poate spune deci că, cu concursul regisorului, actuala interpretare a d-lui Mircea Constantinescu este cea mai slabă din câte i-am văzut până acum, pe care de altfel l'am văzut dând lucruri bune și tocmai în roluri de compoziție!

Are o singură consolare: este în bună companie și se poate lua de mână cu d. Iancovesc întru „realizarea" celor două roluri principale!...

Singura în adevăr bine a fost d-na Maria Filotti care — chiar dacă mai face câte odată și unele concesii publicului — se dovedește totuși a fi aceiași mare actriță pe care o cunoaștem cu toții — autentic, mare actriță, — care orice vorbă dacă o spune, orice gest, orice nuanță, însăși intrarea d-sale în scenă, au ceva, au o priză în public, au sens, se integrează rolului și unui complex general!

In ce privește restul distribuției — d-nele Cella Marion, Lucia Georgescu, Tamara Vasilache, Virgil Vasilescu, Titus Vedea, V. Bulandra, Fane Alexandrescu, Emil Encec și Virgil Popovici — în general bună.

Oricum, păcat de munca actorilor pentru realizarea unui spectacol care nici ca valoare dramatică în sine și nici ca prezentare nu ieșe din comun.

Și acum, înainte de-a termina, am și o nedumerire și de-aceia pun și eu o întrebare: de ce oare predilecția aceasta a d-lui Iancovescu pentru piesele proaste italienești? Că slavă Domnului, piese proaste mai au și francezii, au și atâția alții, sunt peste tot!?...

Și mai e o problemă: când se știe că italienii fac efective și mari sacrificii pentru introducerea literaturii lor dramatice în diferte țări — bineînțeles nu-i vorba de nici-o legătură între aceste sacrificii și activitatea artistică a oricărui actor român — mă întreb cum de nu se găsește nici-un mijloc de-a se promova și o altă literatură dramatică italiană la noi alta decât aceia care ni se dă până acuma?

Nu de alta dar întotdeauna piesele „slăbute" sunt de natură să defineasca greșit o intreagă literatură — și oare numai atât are teatrul italienesc?... — și, pe cale de generalizare, să se ajungă la impresia că-i un teatru fără nici-o valoare, că-i vorba numai de lucrări minore, ceeace ar fi cu totul nedrept.

In orice caz — în afară de faptul că publicul nostru nu câștigă nimic — dar însuși teatrului italian cred că în felul acesta i se face un prost serviciu!

ALEXANDRU DRĂGHICI

Cronica muzicală

LIPSURI IN ORGANIZAREA MUZICII

In ultima vreme, s'a făcut pentru muzică mai mult de cât s'ar fi putut aștepta, atât față de asprimea evenimentelor ce trăim, cât și față de ritmul mult prea amorțit în care se înainta, nu de mult, pe acelaș tărîm.

Numai câteva luni au fost de ajuns ca să se întreprindă o vastă și valoroasă acțiune de înregistrări sonore românești, de către „Ministerul Propagandei", să se creeze o nouă mare orchestră, aceea a „Operii Române" care va fi, credem la toamnă, o revelație, la deschiderea stagiunii, să se ajungă la independența artistică a „Filarmonicii", să se elaboreze un nou plan de activitate al instituției care să poată astfel răspunde din plin menirii ei.

Trimiterea peste hotare a artiștilor noștri, tipărirea de muzică românească, sunt alte realizări tot de recentă amplificare. Este poate tocmai acum prilejul ca, îndemnați de stăruința cu care a început să se urmărească umplerea lacunelor din viața noastră muzicală, să arătăm pe acelea ce ne lasă încă în suferință, pe acelea care trebue cât mai curând și temeinic satisfăcute, pentru a

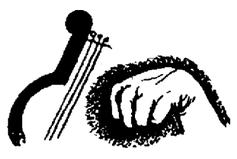

se ajunge la acea veritabilă organizare muzicală pe care o merită cultura românească și înzestrarea Românului pentru arta muzicii. Nu mai desbatem chestiunea unui teatru de operă demn și apt cerințelor elementare ale interpretării lirice și potrivit necesităților Capitalei noastre și țării. Este un prea mare desiderat pentru a-l mai comenta aci, recunoscut pe deplin ca imperios și a cărui realizare, când momentul prielnic va sosi, nu va mai întârzia, suntem convinși.

Dar, până atunci, mai sunt multe de făcut.

Iată de pildă câteva lipsuri grave și mult mai ușor, chiar astăzi, de înlăturat.

Aceea în primul rând, al unei orchestre simfonice de cameră.

Un întreg repertoriu, un foarte însemnat capital al literaturei simfonice universale ne rămâne necunoscut, lipsind mediul nostru muzical de una din cele mai substanțiale aporturi ce-i sunt necesare.

Acela al fondării unui quartet de coarde permanent, realmente specializat și cu continuitate în muncă și realizare, ii urmează, cu tot atât de regretabile consecințe pentru cultura noastră muzicală și formarea educației și înțelegerii publicului nostru.

Lipsa de activitate în domeniul concertelor de prezentare a noilor compoziții românești ivită la „Societatea compozitorilor români" este o altă pată de întuneric, în planul desfășurării manifestarilor muzicale românești. Este de dorit ca inițiativa particulară a unor grupe de compozitori să înceapă să activeze chiar fără egida societății, pentru a face cunoscut, în special în ramura muzicii de cameră, ceeace s'a scris în ultimii ani și a rămas până acum absolut necunoscut, ceeace este inadmisibil.

Tot odată, marea problemă, care ea singură merită să fie desbătută în întregi cronici, a muzicalizării provinciei românești, atât de vitregită în această privință până astăzi, trebue să-și găsească o cât mai grabnică și temeinică rezolvare.

Iată lipsuri capitale ce mai dăinuiesc în viața noastră culturală și care trebue să dea serios de gândit tuturor celor ce ar putea contribui la remedierea lor.

ROMEO ALEXANDRESCU

Bojdeuca lui Creangă

(Urmare din pag. I-a)

Pictură mare, de proporții naturale, în tonuri sobre însă pătrunse de fiorul expresivității, evocă un colț din locuința atât de năpăstuită de înțelegerea omenească.

După ce-am mai dat câteva târcoale casei, ne-am oprit ca vrăjiți în fața unei condici de vizitatori ai bojdeucei. Mărturisesc că de puține ori în viață am citit atâtea vulgarități câte au putut fi scrise în această condică. In scrisul tuturor celor cari s'au peregrinat pe-acolo se poate urmări toată prețuirea unui public, cu toate ecourile și rezonanțele lui.

Dacă s'ar scula din morți Ion Creangă să-și vadă bojdeuca transformată în muzeu, el care n'a văzut muzee străine, închinate memoriei marilor personalități creatoare, l-ar prinde un râs homeric și-o amărăciune nespusă. Și sigur ar mai scrie-o jalbă, care de data aceasta l-ar caterisi, din templul culturii române, pentru curajul care l-ar avea de-a spune adevărul:

„Nu se cinstește astfel memoria unui mare povestitor popular".

ROMULUS VULCĂNESCU

Autonomia actului de creație

(Urmare din pag. I-a)

După ce resursele lăuntrice au început să opereze efectiv, în direcția creerii operei de artă, nici un amestec nu mai poate fi îngăduit, fără să aducă o notorie depreciere calitativă. Faza de timp în care materialul de prelucrat începe să fie supus procesului de interiorizare și până în clipa în care, din acest proces, se desemnează contururile operei, este actul de creație, căruia trebue să i se asigure deplina autonomie și libertate de manifestare. A-i impune anumite conformisme, cari depășesc natura sa proprie, ar însemna să-i periclitezi, cu deplină conștiință, rațiunea de a fi și a-i compromite efectul. Numai o grijă deosebită de a respecta natura-i specifică poate asigura desfășurarea, în bune condițiuni, a procesului de creație artistică.

Autonomia actului de creație mai poate fi atinsă și iremediabil compromisă și prin alte feluri de imixtiuni. Tendința de a populariza idei și concepții prin apera de artă, presupune un amestec prealabil plăsmuirii lor, deci în timpul când își desemnau contururile. Faptul presupune violarea atmosferei de autonomie. Nimic nu poate păgubi unei realizări artistice decât deplasarea accentului dominant dintr'o direcție 'ntr'alta, spre a servi unei anumite finalități. In astfel de condițiuni, valoarea artistică se resimte și fundamentul artistic dispare. Ea nu trebue pusă, decât atunci când structura sa se orientează firesc într'o anumită direcție, în slujba altor scopuri, decât acelea care-i aparțin organic. Din momentul în care interesul organic și specific suportă amplificări, diminuări ori deplasări, dispar și vitalitățile organice, fiind înlocuite de improvizații speculative de moment. Arta nu poate înțelesni o circulație de bunuri culturale și intelectuale. Cultura și civilizația trebue, din contră, să se pună în perfect acord cu postulatele ei. Nu se poate scoborî nivelul unei opere de pe înălțimile atinse, pentru simplul motiv de a înlesni unui element de cultură să-și facă mai mulți aderenți în actualitate.

Un alt mijloc de a forța limitele autonome ale actului de creație este tendința de a impune artei finalități deosebite de natura ei proprie. A recomanda ca o operă de artă să fie neapărat de culoare națională sau socială, echivalează cu o forțare a momentului de plăsmuire. N'ar fi nimic dacă materialul de realitate, care intră în actul de creație, s'ar potrivi firesc acestor finalități, dar, fără a ține seama de natura lui specifică, și a vrea cu orice preț să recurgi la impunerea unui anumit conformism, dincolo de limitele îngăduite ale esteticei, înseamnă că opera respectivă poartă implacabil pecetea efortului inutil. Decât să rezulte o astfel de operă, e mai bine să se renunțe la intenție. Literatura noastră, în deosebi poezia, fiind pusă în dependență de împrejurările de actualitate și judecată în funcție de ele, dintr'un sentiment de apreciere eronat, ne oferă un material extrem de interesant, a cărui analiză critică ar scoate în lumină spiritul cu totul arbitrar în care s'a făcut și se mai face stabilirea valorii unor opere de artă. Atâta timp cât nu i se lasă creatorului libertatea, sau, mai bine zis, nu și-o lasă el însuși, nerezistând tentațiilor de efemer succes pe scena actualității, acea operă nu va avea drept la a pretinde o valoare estetică permanentă. Destinul ei este limitat la restricțiuni temporare categorice și la aderențe sociale identice.

Actul de creație cere și impune o autonomie totală, fără de care nu se poate garanta calitatea estetică a operii realizate. A încerca să-l turburăm, prin intrusiuni incomode, echivalează cu o alterare a structurei acesteia. Am mai spus, cu alt prilej, că procesul de creație este de sine stătător. Necesitatea lui rezidă exclusiv în făgășurile individualității, în cutele lăuntrice și în potențialul său de sensibilitate. Dacă opera are totuși o finalitate oarecare, — și deobicei o are — ea se desenează după actul de creație, originea ei rezidând în reprezentările simbolice ale materialului de realitate, supus actului lăuntric. Totul se întâmplă în afara procesului, — alegerea și selecționarea materialului anterior, iar imprimarea finalității posterior. Autonomia lui se menține intactă în tot timpul operației, astfel că ceeace rezultă, după sbucium, este o operă de pur efort spiritual. Ca problemă de apreciere și analiză a operei de artă trebue să admitem că actul de creație artistică este o chestiune de organizare tehnică. Cu cât artistul are o mai notorie cultură estetică, pe lângă talentul înăscut, cu atât efortul său realizator se va îndrepta, mai sigur, în direcția pregătirii și selecționării materialului, precum și ierarhizarea lui în straturi organizate, astfel încât să-l poată folosi în condițiuni cât mai favorabile. Nu mai e nevoe să ne menținem la punctul de vedere greșit și depășit de realități, că talentul este deplin suveran și că, pentru a se realiza, în direcție creatoare, n'ar avea nevoe de nici un alt auxiliar. S'au văzut și consemnat cazuri, când numai talentul n'a fost îndeajuns pentru a da naștere la valori estetice valabile. Problema organizării acestuia este un fapt pe care disciplina esteticii nu-l poate neglija, aportul ei fiind de o notorie necesitate și actualitate în evoluția acestei noui măsuri de apreciere și erarhizare, potrivit normelor obiective, a operilor de artă.

Toate aceste sforțări se pot concretiza fericit, dacă ele sunt dinainte puse la punct, prin operația organizării materialului, asigurându-i-se procesului de creație suficiente condițiuni de autonomie și libertate. In felul acesta materialul integrat nu va putea reacționa decât potrivit îndemnurilor lăuntrice, fără a se face ecoul intervențiilor imprudente din afară. Numai prin astfel de măsuri preventive, cari nu trebuesc considerate ca o tehnicizare exagerată, ci doar ca ceva necesar, i se pot procura artei asigurările firești ale unei valabilități permanente. Motorul care transformă un material complex și variat, desprins din ansablul preocupărilor de actualitate este eul artistului. Dacă el are o perfectă conștiință artistică în cutele sale, își poate împlini, în condițiuni mai ușoare, rolul de generator al valorilor estetice. In cazul că se rezumă la posibilitățile creatoare, la talentul propriu zis, atunci se impun, într'un mai mare grad, precauțiile de organizare, cari nu există aprioric la fiecare, ci trebuesc însușite, prin stăruință lăuntrică și exercitiu continuu.

Iată câteva idei călăuzitoare, privind înțelegerea cât mai temeinică a operei de artă, în funcție de starea autonomă a procesului care i-a dat naștere. E o problemă de tehnică estetică încă în faza inițială, însă de o importanță capitală, astfel că nădăjduim să mai avem prilejul de a o readuce în discuție.

DUMITRU IMBRESCU

ECRAN

CINEMA SCALA: O CRIMĂ CELEBRĂ

Până să se întâmple crima (dece celebră???) facem cunoștință cu personagiul principal, un domn care până la vârsta de treizeci și unu de ani, probabil că a scris zi și noapte cărți polițiste.

Probabil — fiindcă-l auzim lamentându-se uneia dintre secretele sale „că-i ajung douăsute șaizeci și cinci de cărți"...

Ceace înseamnă că din fragedă pruncie n'a făcut altceva decât să scrie...

In momentul când începe acțiunea, în casa acestui celebru autor este o agitație asemănătoare caselor în care-s așteptați nouii născuți, întru cât „domnul autor" datorită contractului pe care-l avea cu editorul respectiv trebue să compună urgent un roman.

Tot polițist, aceasta fiind specialitatea domniei sale...

Cum era de așteptat, nu reușește să scrie nici două rânduri.

Intervine crima care duce lent la desnodământul filmului fără să dea emoții spectatorilor, cari ar fi fost încântați, dacă o serie de scene fără rost ar fi fost înlocuite cu altele care poate c'ar fi dat filmului nu coloritul comun pe care-l are ci unul inedit.

Poate că alt regisor, conducând altfel „ițele" scenariului ar fi realizat un film de-o calitate mult superioară.

Mai ales cu Umberto Melnatti, în rolul principal. (Acest excelent actor al cărui joc expresiv, nuanțat, cu o discreție desăvârșită a realizat aproape în toate filmele lui, creații de viață autentică. Tipuri cari fac concurența stării civile și pe care te aștepți să-i întâlnești în viața de toate zilele, mirându-te că nu l-ai întâlnit încă. Acesta e dealtfel și rostul cel mai intim al artei și în același timp măsura în care cinematograful poate fi el însuși consi-

derat ca o artă; de a ne da o înțelegere mai personală a vieței și de-a o face mai semnificativă, mai intensă și mai pasionată decât chiar prilejurile ei pe care le trăim dela o zi la alta.

Insuși U. Melnatti are un aer plictisit într'această așa zisă comedie, în rolul autorului al cărui nume hunic — Palffi — deranjează timpanul.

Iar ceilalți actori, în frunte cu Clara Calamai, Andreea Cecchi, Mario Mereder, Sandra Ruffinni își spun plat rolurile având parcă fiecare inexplicabile rețineri de-a nu se depăși unul pe altul.

ADRIANA NICOARĂ

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: O crimă celebră și jurnal de război.

REGAL: Saladin cel fioros și jurnal de război.

VICTORIA: Hanul din munți și jurnal.

ELISEE: Intoarce-te iubirea mea și compania de reviste Valeriu Manu.

VOLTA BUZEȘTI: Singurătate, jurnal și trupă de revistă.

ROMA: Somnambula și compania de balet „Alcantara".

CĂRȚI NOUI

D. CONSTANTIN NISIPEANU

a publicat, de curând, în editură proprie, un splendid album de versuri intitulat FEMEIA DE AER. Femeea de aer este, de fapt, un singur poem. D. Constantin Nisipeanu a publicat, până în prezent, CARTEA CU GRIMASE (Editura Radical, 1933), METAMORFOZE (Ed. Unu, 1934), SPRE ȚARA INCHISĂ IN DIAMANT (Ed. Unu, 1937) și acest din urmă album. D. Constantin Nisipeanu este și a rămas, pentru foarte mulți, ceeace a fost considerat drept o rătăcire, poet suprarealist. D. Constantin Nisipeanu este însă un autentic poet. Despre cartea d-sale recent apărută vom scrie nu peste târziu, schițând totodată și anumite păreri despre limitele poeziei în general și păreri despre suprarealism.

MIHAI BENIUC

autorul volumelor **„Cântece de pierzanie"** și **„Cântece noui"** și poetul ardelean care a surprins cel mai mult prin vigoarea versului său deopotrivă de profund și de perfect, se situiază, fără discuție, în rândul stihuitorilor noștri cei mai de seamă. Deosebindu-se radical de cei ce scriu chiar și atunci când nu au ce spune, d-sa crede în rosturile cele dintru început ale poeziei. Deaceea este original fără să caute originalitatea și deaceea cântecul d-sale, pornit din straturile cele mai inefabile ale sufletului, te face să vibrezi cum vibrează clopotul lovit de metalul limbii sale. D. MIHAI BENIUC are sub tipar, la **Editura Fundațiilor Regale**, un al treilea volum de versuri pe care l-a intitulat, simplu de tot, POEZII. Îl așteptăm cu sinceră bucurie, mulțumind, în același timp, reputatei edituri pentru darurile pe care ni le face, dela o vreme, tipărind cărți de poeme de cea mai aleasă și tinerească inspirație.

TOT LA FUNDAȚIILE REGALE

va apare, în curând, și culegerea de POEME FARA PODOABA a redactorului nostru Traian Chelariu. La Cernăuți, și anume în „Colecția Societății Scriitorilor Bucovineni", d-sa mai are, sub tipar, o carte de versuri intitulată BALADE ȘI STROFE RĂZLEȚE.

AUREL CHIRESCU

subtitul poet al volumului Finister *premiat de Fundațiile Regale, a pus sub tipar o a doua culegere lirică intitulată FANTANA LUI NARCIS. Cartea de poeme a d-lui AUREL CHIRESCU va apare în Colecția „Convorbiri Literare".*

PRO PATRIA

se numește cartea de poeme a d-lui **George Voevidca**, scriitorul bucovinean care, fără a face parte din generația iconarilor afirmați acu zece ani, — dl. George Voevidca și-a tipărit primul volum de Sonete acu în 1920, — mânuiește un condei de cremene și foc. PRO PATRIA a apărut în Colecția „Societății Scriitorilor Bucovineni" (Cernăuți, 1943). Îi rezervăm cuvenitul loc într'una din cronicele viitoare ale revistei noastre.

NOTE germane.

LA PARTEA DE COMENTARII

a revistei SAECULUM, N-rul Iulie — August 1943, d. Lucian Blaga iscălește despre Hölderlin o notă și trei traduceri din lirica acestui mare vizionar german. Ne-am ocupat, în cadrul Notelor noastre germane, nu odată despre Hölderlin, poetul pentru care avem o dragoste vecină cu addoarea. Permițându-ne să reproducem cele scrise de d. Lucian Blaga, o facem numai și numai cu dorința ca numele și versurile lui Hölderlin să se bucure, între notarele spiritualității noastre, de o cât mai largă și adâncă prezență, căci opera hölderliniană este mult mai aproape de sufletul românesc decât s'ar crede. Iată și tălmăcite cele notate, de marele nostru poet și filosof Lucian Blaga, cu prilejul împlinirii unui veac dela moartea trupească a genialului și nefericitului autor al lui Empedocle, al Diotimei, al Patmosului și al altor imnuri și cântece nemuritoare.:

„S'au împlinit în luna Iunie o sută de ani dela moartea lui Friedrich Hölderlin, cel mai înalt și mai pur liric al Germaniei de totdeauna. Izvoarele creației sale se curmaseră, aproape cu desăvârșire, cu vre-o patru decenii mai curând, când geniul său se destrămase în contact cu zeii și în „robia cerească" în care ajunsese. Hölderlin este un Pindar al occidentului. Neînțeles, nici chiar din partea unui Goethe sau Schiller, el a rămas neînțeles până aproape în zilele noastre. De abia de vre-o douăzeci-treizeci de ani încoace poezia sa a ajuns într'o atmosferă care-i prieste. Revista noastră este o revistă de filosofie, cu toate acestea n'am înțelege să nu aducem omagiul nostru cutremurat, în momentul când se pomenește sfârșitul unui poet ca Hölderlin. Mai întâiu în revista noastră ne vom ocupa totdeauna de viziunea poeților despre lume și viață cu același interes ca și de viziunea filosofilor propriu zișI. De multe ori viziunea poeților este chiar mai importantă decât a filosofilor. Pe urmă să nu uităm că Hölderlin a fost a-

FRIEDRICH HÖLDERLIN

cel tânăr coleg de școală cu Schelling și Hegel, al căror prim program de filosofie idealistă, el l-a influențat fără îndoială prin însăși prezența sa, prin orientarea sa spre sublima lume a spiritului grec. Hölderlin a prefigurat, sub multe aspecte, poezia și gândirea unui Nietzsche. Iar dela Dilthey până la Norbert von Hellingrath și Heidegger poezia lui Hölderlin a fost obiectul unor interpretări profunde și judicioase care arată în deajuns ce însemnătate poate să dobândească uneori poezia pentru filosofie. Nu de mult ne-a sosit exegeza admirabilă a lui Heidegger făcută în marginea unuia din imnurile poetului (imnul sacrului), și cu acest prilej am priceput că textele poetului pot fi interpretate cu aceeași înfiorare ca și textele sacre. Ca un omagiu românesc, adus amintirii poetului, publicăm în traducerea noastră, trei din poeziile sale, a căror tălmăcire s'a mai încercat, dar nu totdeauna cu succes".

Cele trei poezii traduse de d. Lucian Blaga sunt: SCHICKSALLIED, MENONS KLAGEN UM DIOTIMA (I), și HALFTE DES LEBENS. Versiunea pe care le-a dat-o d. Lucian Blaga este aceasta:

Sus în lumină umblați
în moșie târâm, voi fericitele
genii,
Văzduhuri divine
v'ating ușor
cum degetele unei artiste
sacrele coarde,
Fără de soartă, precum sugacii
în somn, respiră cerești,
Cast păstrat
în proaspătul mugur,
etern înfloresțe
spiritul lor —
și ochii lor fericiți
privesc liniștiți
veșniei și clari.

Dar nouă vai ni s'a dat
odihna să nu o găsim nicăiri.
Dispar și cad
oamenii în suferință
orbește-asvârliți
din ceas în ceas
ca apa din stâncă în stâncă
prin ani în adâncul nesigur.
(Cântecul Soartei)

Zilnic cutreier pe afar și altceva caut mereu,
Întrebat-am de mult toate căile țării,
Culmile răcoritoare și umbrele toate le caut
De asemeni izvoarele. Duhul în sus rătăcește și 'n jos
pacea rugând; astfel fuge 'n duri săgetată fiind
sălbăticiunea, unde 'n amiaz se odihnea liniștită
Inima însă nu i-o mai vinde că proaspătul
așternutul cel verde; spinele 'n vaer o mână din loc.
Căldura luminii n'ajută și nici a nopții răcoare.
Rana 'n zădar și-o cufundă în fluviu, în valuri
Buruiana de leac cât de zadarnic i-o 'nmoae
pământul și sângele 'n clocot
nu-i domolește zefirul.
Așa, iubiților, îmi este și mie.
Și nimenea visul cel trist
nu mi-l mai poate lua de pe frunte?

(Menon se plânge după Diotima)

Cu galbene flori atârnă
și plină de trandafiri sălbatici
țara în lac, în amiază,
voi lebede suave,
și bete de săruturi
vă înmuiați capul
în apa sacră și trează.

Vai mie, de unde voi lua, când
iarnă va fi, florile, de unde
lumina
și umbra pământului?
Zidurile stau
mute și reci. Metalic sună
steagurile
în bătaia vântului.

(Amiaza vieții)

La NOTA d-lui L. Blaga din revista d-sale SAECULUM nu putem adăuga nimic. D-sa arată, cu mai multă competență, ceeace ne-am străduit să ghicim și să sugerăm în diversele noastre însemnări în legătură cu poezia germană și în legătură cu poezia indeobste. Ne pare totodata bine că d-sa nu înțelege să elimine din paginile revistei d-sale de filosofie, preocupările câte ar trebui să revină, după părerea generală, cronicarului, criticului sau estetului literar. Rândurile d-sale le înțelegem ca pe o invitație la exegeză a poeziei lirice, ca pe o invitație la un gen de înțelegere a poeziei lirice încă neîncetățenit la noi.

Ne simțim, totuși, datori, să încheem cu câteva cuvinte despre traducătorul Lucian Blaga.

D-sa nu traduce more geometrico, nu transpune, adică, simetriile și sensurile logice ale poemului. Pentru d-sa are valoare, în primul rând, melodia poemului și echivalentul psihic al acestei melodii. Odată ce a intuit melodia, d. Lucian Blaga nu o neglijează, dar, dându-i vestmântul unui grai diferit de limba în care a fost izvodită, își îndreaptă întreaga atenție asupra echivalentului psihic rezultat de pe urma traducerii. Acest echivalent nu trebuie să se deosebească de cel realizat de poetul originalului. Ori, aci zace toată taina traducerilor bune din lirica străină, iar din Hölderlin nu poate traduce decât acela care, stăpânind perfect idiomul celest hölderlinian, e în stare să-i creeze corespondențele de sunet și ecou psihic și logic cele mai firești limbii în care face tălmăcirea și cele mai firești sufletului pentru care face această tălmăcire. Bine înțeles, traduceri bune nu poate face decât cine este poet și poet congenial autorului din care se încumetă să traducă. Traducerea unei opere lirice nu este chestiune de abilitate. D. Lucian Blaga este, fără îndoială, traducătorul din Hölderlin cel mai dotat până în ora aceasta.

Tr. Ch.

Numai noaptea...

Numai noaptea vino, când tăcerea
Se lovește tainic de ferești,
Când pătrunde vraja 'n încăperea
Unde stau și-aștept să mă găsești

Ca un pom ce vrea să-mi intre 'n casă
Și de-aceea-mi tremură la geam,
Numai noaptea vino, când mireasă
Singură tăcerea o mai am.

Desmierdând cu tălpile cărarea
Și cu vâsla brațelor vâslind,
Mersul tău să semene cu marea
Care merge'ntruna revenind

Și sub paza norilor de vată
Să te-apropii lin de pragul meu,
Cum s'apropiu toamna câteodată
Cocostârcii morți de helești eu.

Nu-i frumoasă noaptea, nici pădurea
Cât frumoase degetele ți-s,
Dacă vii, undindu-ți căutătura,
Numai noaptea vino, când ești vis

Numai noaptea când e lună plină
Și pe stânca'naltă ca un trunchi,
Presimțindu-și pântecul virgină
Căprioara cade în genunchi

Când se umple ugerul cu lapte
Și odaia vieții cu-amintiri,
Numai noaptea vino, când e noapte
Și când toate umbrele-s subțiri.

Vino'ncet așa cum vine vara
Sau cum cade negura pe iaz,
Dând spre drum și noapte mi-e cămara
Cheia-i lângă poartă pe zăplaz...

RADU STANCA

Scrisori de vacanță

Ochii care nu se văd

Nu știu în ce măsură proverbele sunt paradoxale, însă mi se pare că rostul lor firesc este ceva mai adânc și mai complex, decât se pare la prima vedere.. Umbra care mă ocolește, dar care-mi dă uneori ocol cu suavi pași de domnișoară, se schimbă când în veverită, când în porumbiel, așa că într'o clipă cauți să auzi trosnind în crengi o alună, iar cu-o secundă mai târziu, te uiți împrejur, cercând să vezi dacă nu s'a furișat înspre tine o rază de Duh Sfânt. Aș minți, spunând că uneori, când stau cu-o carte deschisă pe masă, pierzându-mă într'o pauză de Rilke, nu mă cercetează o mustrare, un îndemn, o dojană. In mâini cred mai puțin decât în fluturi, dar mi se pare că unul, pe care genele fine ale unei alte lumini au suflat un praf de aur, a trecut mai eri pe la mine, pe aripi cu urmele ochilor ei. Erau ochii care nu se văd.

Un molcom unghi de nouri, un foșnet de pas cunoscut, o știută alintare, și-a fost destul, să pot pricepe într'o clipă, mai mult decât am căutat să'nțeleg într'o lună sau două de viață.

Poate că ochii care nu se văd, se uită. Sună oarecum melodic acest rând, dar sună mai urît, în tâlc, decât un clopot puțin tulburat. Căci dacă între un vis și altul, când ne dăm seama cu adevărat, cât de straniu e acest filigran al credinței, pe care-l aflăm suflat pe fiece lucru, putem rămâne, cu gândul, la voluptatea de-a ști fărâmându-se lumile care ne aparțin, atunci dincolo de vis, va trebui să vină o mustrare care să ne arate că inima bate altfel.

Cornul de vânătoare din strofa lui Apollinaire mă urmărește ca un glonte care își caută locul în care să se înfigă. In frunte, sau undeva între coaste. Ochii care nu-l văd, îl trimit urechii, aceleași urechi, care știa să asculte cum Cocteau își dresa, spre seară, cocoșii, paiațele și oamenii îmbătați de droguri.

Acest proverb are un perfid aer de candidă domnișoară. Dela șold, până la gambă, oboiul și flautul trag o dără majoră. Vrei să vezi mai mult? Numai prin mine, ca prin niște raze X, ai să poți să te descoperi, regăsind ce-ai dăruit, cântec de risipă, în neavute mesagii, de pe coclauri în saloane și din undă în undă.

Iar dacă albinele încă nu sunt vulturi de pradă, eu sunt cheia cu care vei deschide o ușă spre vechea lume nouă. Ochii care nu se văd, o văd.

Și eu cred întrânșii.

ȘTEFAN BACIU

NOI E românești

„DIN CELE ARĂTATE

până acum, rezultă că, dacă într adevăr nu poate exista un raport de cauzalitate între limba și rasă, în schimb există o legătură evidentă între limbă și națiune, prin felul cum se oglindește în limbă felul de a fi al unui popor. Toți vorbesc aceeași limbă, iau parte la aceeași forma de cultură. In cazul acesta, dependența limbii de spiritul poporului nu poarte fi tăgăduită. Limba reprezintă unul din mijloacele care permit unui popor de cultură să ia cunoștință despre el însuși. Plecând dela această constatare, putem spune că limba noastră reprezintă expresia spirtului nostru. De fapt, noi și astăzi simțim în toate fibrele graiului nostru, pe deoparte bazele solide ale comunității latine, prin afinitățile pe care le arată cu celelalte limbi surori, pe de alta, rădăcinile unității românești prin ceeace limba noastră națională are atât în construcție cât și în frazeologie deosebit de ele. In adevăr, cine cunoaște desfășurarea limbii noastre în timp, dar mai ales în spațiu, cu toate graiurile' vorbite în afară de teritoriul național, rămâne uimit de semnele acestei unități în tot ceeace limba are mai caracteristic. Această unitate, realizată în cursul atâtor veacuri, când tot felul de înrâuriri străine stânjeneau evoluția normală a limbii, pleca de sigur dela acel spirit românesc de care era însuflețită întreaga națiune". (în. Capidan, Limbă și Cultură).

Am transcris acest semnificativ pasaj din valoroasa lucrare a profesorului universitar Th. Capidan, pe de o parte pentru a da o mostră iar pe de alta, pentru a atrage atenția tuturor cetitorilor noștri că spirtul limbii de care am vorbit, nu odată, în notele și cronicile aci semnate, este cu adevărat altceva decât și-l imaginează toți cei ce cred că limba poate fi violentată, mai ales în vers, după bunul plac al oricui. Lucrarea Limbă și Cultură **pe care d. prof. Th. Capidan a scos-o în tipnița regală o vom discuta într'una din viitoarele noastre cronici.**

IRACLIE PORUMBESCU?

Nume de debutant? Nici decum! Ci numele tatălui lui Ciprian Porumbescu. Dară și numele unuia din prozatorii noștri pe cât de mari, pe-atâta de pe nedrept dați uitării. In edítura Gorjan, colecția Muncă și Lumină, a apărut, îngrijit de d. Ion Ștefan, subtilul eseist și cercetător în domeniul istoriei literare, un volum de AMINTIRI de ale acestui mare suflet și preot bucovinean. D. Ion Ștefan a cules din volumul de SCRIERI de ale lui Iraclie Porumbescu, volum editat, la răsdu-i de prof. Leonida Bodnărescu (Cernăuți, 1898), toate acele bucăți care-i pun, pe Iraclie Porumoescu alături de Creangă fata ce spune d-sa în Prefață: „Reeditând o parte din opera lui Iraclie Porumbescu, tatăl cunoscutului compozitor Ciprian Porumbescu, o facem cu ferma convingere că săvârșim un act de necesară reparație, restituind circulației literare un scriitor de incontestabile resurse, care, prin motive, prin modul de tratare, ca și prin limba pigmentată cu neașoe locuții populare, aproape că poate fi pus alături de Creangă, de AMINTIRILE acestuia. D. Ion Ștefan a ales bine. Vom reveni la partea de cronică literară.

OPERE VOLUMUL II MIHAI EMINESCU, EDIȚIA PERPESSICIUS

va apare la 1 Sept a. c. în Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă în aceleași condițiuni tehnice excepționale ca și primul volum, pe aceeași hârtie și purtând filigramul poetului. Volumul va avea 450 pagini, numeroase facsimile, același format ca și volumul I și se va vinde cu prețul de lei 2000 exemplarul. Actualele greutăți, ale tiparului neputând satisface cererile publicului, mai ales că acest al II-lea volum este tipărit într'o ediție foarte redusă, Fundația Regală pentru Literatură și Artă invită pe această cale pe admiratorii Marelui Eminescu, *care doresc să-și cumpere al doilea volum, să se înscrie la Fundația Regală pentru Literatură și Artă, b-dul Lascăr Catargiu 39, București, achitând integral sau parțial costul volumului pentru a putea fi reținut. Inscrierile se fac până la data de 1 Sept. a. c.*

POETUL ION PILLAT

publică, în ultimul număr din Revista Fundațiilor Regale, un foarte interesant studiu în legatură cu „Iisus în poezia cultă" românească. Plecând dela constatarea că până la Eminescu poeții noștri nu au dat expresie de artă figurii Mântuitorului, d. Ion Pillat analizează poemele eminesciene în care figura lui Iisus capată, — cum spune d-sa, „înțelees de creație de artă". Cel dintâi care a simțit legatura dintre tradiție și ortodoxism este după d. Ion Pillat, tot Eminescu. Iar după el Panait Cerna. Acesta a dat [illegible] **Crist un nimb divin. Al treilea moment și cel mai important, îl reprezintă în poezia noastră, aportul adus de Scriitorii grupați în jurul revistei „Gândirea". In poezia „Gândirii" „și în special în poezia lui Nichifor Crainic, V. Voiculescu și Lucian Blaga, motivul Iisus „se mistorizează și se largește treptat până la ctitorirea unei adevărate lirice creștine românești". Studiul d-lui Ion Pillat trebue citit pentru că el constitue o contribuție esențiala la înțelegerea lirici noastre inspirata din viața și jertfa Mântuitorului.**

NUMĂRUL PE AUGUST

din Revista Fundațiilor Regale aduce o foarte variată și substanțială poezie semnată în special de poeții unerei generații. In afară de poemele d-lui N. Davidescu, care publică mai multe poezii din ciclul „Țara romaneasca", poeții Emil Giurgiuca, Mihai Beniuc, Horia Nițulescu, E. Ar. Zaharia, Petre Pauiescu, Dimitrie Stelaru, Radu Brateș și Octav Sergețiu, semnează versuri de reală valoare ca expresie și inspirație.

Faptul că Revista Fundațiilor Regale manifestă, în fiecare număr al său, o mare atenție poeților tineri și poeziei care nu a ajuns încă la cristalizări definitive, dar care ascunde în ea comori de sensibilitate și de inspirație, dovedește o nobilă preocupare pentru a contribui la definirea adevăraților poeți care vor fi chemați să dea o nouă și originală înfățișare sensibilității românești. Astăzi când se scriu atât de *multe* versuri și când versificatorii pot fi foarte ușor confundați cu adevărații poeți, inițiativa luată de Revista Fundațiilor Regale de a da ospitalitate în paginile sale, oricărui poet necunoscut, numai îndeplinind condiția talentului, — este o dovadă în plus că sub noua conducere, revista regală își îndeplinește rostul său în cultura noastră de azi. Iar acest rost privește darea de directive și valorificarea talentelor adevărate.

V. JELERU

Elegia temerii

Liniștile, toate,
Trec, dar nu-mi mai sărută
Somnul și veghea.
Ascultă urechea,
Dar fruntea-i căzută.

Din fund, întunericu-aduce
Ecouri. E duhul Nălucii.
Nu știu din privirile-i lucii :
Vine ? Se duce ?

Inchide-ți oracolul, noapte,
Chiar dacă nu-i Ea cuvântul
Ci numai un svon, o părere !

De-ajuns mi-e, în orice-adiere
S'o simt fluturându-și vestmântul.

AUREL CHIRESCU

Două slanțe

Sunt în toate punctele de vedere, în toate aparențele...
Coclesc — precum alămurile— în afund de Vină, cătnțele;
Intortochiat Destin cu iepurii 'nainte și slavă joasă ca [sborul de prepelițe,
Verosimilă Paiață mânjită cu nuanțe din peniță.

Instinctele, prin fibre imi dau febre și neînțeles.
Fug stoluri bătăile inimii prin iluzii și Eres.
Stau plecările-ancorate în uitarea din atlas,
Țelurile se 'nchid — unde-am rămas ?

La o margină de anotimp un arbore sună împrejur...

DUMITRU COSMA

Cronica plastică

Domnul Ingres și Cubismul

I

Nu o biografie a binecunoscutului IOAN DOMINIC INGRES facem în această cronică, ci o punere la punct și comentare a faptului de a fi considerat de către **„Cubiști"**, părintele lor, spiritual.

Am fost rugați acum câtva timp să ținem o prelegere despre acela pe care Francezii îl numesc cu pompă și cu evlavie **„Domnul Ingres"** și care pentru noi, puși în fața reproducerilor lui cât și operei sale la Paris, a constituit o **adevărată revelație**; așa încât, ori de câte ori am avea prilejul să vorbim sau să scriem despre dânsul, ne simțim deplin fericiți să o facem.

Domnul INGRES a fost întotdeauna considerat și în tabăra modernistă (reprezentată prin **„Cubiști"**) cât și cealaltă a academicilor (școala de Bele-Arte) ca un **clasic.**

Distinsul iubitor de artă **Nicu A. Amza**, înverșunat adversar al **„Cubismului"** îi dă cu oarecare dispreț epitetul de clasicizant. Domnia sa chiar, ne-a aruncat mănușa, punându-ne în situația de a dovedi legăturile ce pretind **Cubiștii** că există între dânșii și clasicul lor părinte. Neavând posibilitatea și timpul necesar a primi sfidarea, atunci când am ținut prelegerea, pregătită în pripă și cerând o aprofundare mai serioasă a chestiunei, o facem cu deosebită predilecție acum, convinși fiind că unii dintre camarazii noștri — care ne vor înțelege — vor trage oarecari foloase. Tot odată am voi — de ne va fi posibil — să reabilităm personalitatea acestui mare plastician, considerat încă și azi, de pildă de talentatul nostru coleg IOAN FRUNZETTI drept academic, rece și fără viagă; părere care a dăinuit multă vreme și în Franța atunci când contemporanul său DELACROIX, urmat de clica sa, trecea cu dispreț prin fața tablourilor sale.

Nu împărtășim opinia lui N. A. AMZA, posesor a mai multor certificate și licențe — superior deci nouă, cât privește știința de carte — cum că ar fi nevoe pentru a dovedi obiectivitate, de a ceti ce se scrie pro și contra unui mare artist. Ceeace posedăm în mintea noastră ne este destul, (oricât s'ar părea lipsit de modestie) pentru a-l impărtăși și altora. Convingerea noastră fiind foarte fermă, nu căutăm în documentarea de care avem nevoe, decât **o aprobare, o întărire** a celor ce susținem, așa încât ne ajunge cercetarea și oprirea la cel ce ne reprezintă **cel mai lucid** și **cel mai puternic**; alte părerei nu ne interesează atâta timp cât nu corespund convingerilor ce ne-am făcut despre marele desenator și pictor IOAN DOMINIC INGRES.

Prilejul de a dezvolta aceste convingeri și idei de care suntem obsedați ni-l dă ANDRÉ LHOTE, marea competență franceză a criticei plastice, incontestabil unul dintre cei mai de seamă cunoscători ai operilor plastice **din toate timpurile.**

Vorbind despre **„Cubism"** socotim cetitorii în curent cu această formă a a tehnicei plastice, pe care ne grăbim să spunem, nu o admitem cu aberațiile și exagerările de care s'a făcut vinovată.

Din primul moment dăm la o parte smintelile, păstrând numai esența, **„Cubismul"** ca element constructiv, bazat pe geometrie, ajutând la organizarea tabloului, în contrast cu **„Impresionismul"** element anarhic, discontinuu, bazat pe vibrație, atmosferă, coloare.

Iată ce ne spune A. LHOTE, de capitală importanță pentru noi Românii: „Intr'un tablou bizantin unde totul e construcție geometrică, cercurile, triunghiurile, paralelogramele îți sar în ochi la prima vedere. Prin îmbinările lor ne oferă o frumusețe esențială, descărnată. Linia nu întâlnește, în ascensiunea sau voluta sa, nici un obstacol; se dezvoltă neîmpiedicată. Când comparăm la Luvru **Maica Domnului înconjurată de îngeri** a lui CIMABUE, construită după acelaș ritm geometric, cu **Marea Odaliscă** (a lui Ingres) ne dăm seama că, în acest din urmă tablou dăinue același sistem de cercuri și de linii drepte, care dovedesc stilul monumental al operei, dar că această organizare, această construcție arhitecturală se ascunde dibaci după tremurătorul văl al detaliilor fizionomice. Nu este o singură formă, în această figură, care să nu fie inventată; din cap până 'n picioare e neverosimilă. (In academia mea nu pierd nici odată ocazia să nu dau des poza ei și pe aceea a lui Thétis*) modelului, cu titlul de experiență, pentru întreaga convingere a elevilor neîncrezători). **Nici o linie nu coincide cu chipul ei natural**, forma vie ni se arată în comparație îngroșată, împăstată".

Deci, iată un prim punct de contact cu „Cubiștii" urmași ai lui CEZANNE care spunea că toate formele în natură se reduc — de fapt — la con, sferă și cilindru. Cuvinte transformate 'n precepte de către **„Cubiști"** și aplicate riguros și rigid exprimărilor lor plastice. Noi, Românii, prin esență iraționali, nu am gustat și nu am pătruns legile geometrice aplicate plasticei niciodată. Ne-am ferit de ele bizuindune din răsputeri pe instinct, pe dezordine, pe indisciplină ; ca probă avem pictura și arhitectura noastră fără rațiune, fără baze solide. Din acele picturi bizantine care ar fi trebuit să ne ție o pildă pentru a ne organiza plastic în sensul lor, am preferat decadențele „Impresionismului" de șevalet, în loc să cutreerăm bisericile noastre împodobite de fresce din care „cercurile, triunghiurile și paralelogramele" cum spune LHOTE ar fi putut să ne dea o bază și o armătură solidă pe care să clădim încântătoarele și incandescentele culori de care ne lăsăm furați.

Domnul Ingres a avut această însușire de geniu de a creea o serie de portrete și trupuri de femei pe care profanul le admiră fiind sigur că sunt corect desenate, academic realizate și care sunt „în realitate" de o mare îndrăzneală, bazate pe desen geometric, tăinuit sub artificiile îmbrăcămintii, sau lucrurilor din jur.

Celelalte puncte de contact cu **„Cubismul"** în viitoarea cronică.

LUCIA DEM. BALACESCU

DAUMIER — Don Quichotte călare

*) A. Lhote conduce Academia modernă la Paris,iar Jupiter și Thétis e numele unei celebre compoziții a lui Ingres.

LIGEIA

de EDGAR POE

Traducere de MIHAI BENIUC

Iar voința intru acela zace, care nu moare: Cine oare cunoaște tainele voinței cu vîrtutea ei? Căci Dumnezeu e doar o mare voință, pătrunzând lucrurile toate prin firea puterniciei sale. Omul nu se dă pre sine îngerilor nici morții întru totul, decât numai prin neputința voinței sale slabe.
JOSEPH GLAINVILL

Nu pot, pe sufletul meu, să-mi aduc aminte cum, când, nici chiar unde precis am cunoscut întâia oară pe Doamna Ligeia. Ani lungi s'au strecurat de atuncea, iar amintirea mea e slăbită de suferință multă. Ori poate acum nu sunt în stare să rechem în minte aceste date, de oarece, în adevăr, firea iubitei mele, învățătura sa rară, felul ei de frumusețe atât de singular și de blând, precum și pătrunzătoarea și robitoarea elocință a limbii sale adânci, muzicale, și-au făcut în inima mea drum cu un mers așa de fără preget și de furișat cuceritor, că nu le-am prins de veste și mi-au rămas necunoscute. Totuși cred că întâia oară și tot mai des apoi am întâlnit-o într'o cetate mare, veche, în decadere, lângă Rin. De familia ei voi fi auzit-o desigur vorbindu-mi. Ca era de o îndepărtată viță veche, nu încape îndoiala. Ligeia! Ligeia! Înmormântat în studii mențe prin natura lor să amorțească mai presus de toate lumea din afară, acest cuvânt dulce — Ligeia — mi-ajunge singur să-mi aduc în fața ochilor închipuirii icoana aceleia care nu mai este. Și iată acum, în timp ce scriu, mă rugeră gândul că **niciodată eu n'am știut** numele părintesc al aceleia care a fost prietena și logodnica mea, și care a ajuns tovarășa mea de studii, iar apoi soția inimii mele. Era oare o nebunatică porunca din partea Ligeiei mele, ori era o dovadă a tăriei dragostei mele, că nu puneam la cale nicio cercetare asupra punctului acesta? Ori mai curând era un capriciu al meu — ciudat prinos romantic pe altarul celei mai aprinse patimi? Faptul însuși mi-l aduc aoia neeslușit aminte — cum să fie de mirare oare că am uitat cu totul împrejurările care i-au dat ființă sau care-i însoțeau? Și de fapt, dacă vreodata acel spirit botezat drept **romantic** — daca vreodata ea, panda și întunecat-înaripata **Aștoret**, din idolatrul Egnipt, a prezidat, precum se spune, la nunțile de rău augur, atunci mai sigur ca oricand a prezidat-o pe a mea.

Este totuși un drag subiect, în care amintirea nu ma înșeala. Acesta e **persoana** Ligeiei. La sfat era înaltă, cam supțire, iar în zilele-i din urmă, chiar slabită. În deșert m'așt strădui să zugrăvesc măreția, liniștea *imbelșugata a umorletului ei sau ușurința* de neînțeles a pasului ei sprinten. Venea și se îndeparta ca umbra. Niciodata nu prindeam de veste că a intrat la mine în odaie decât prin muzica dulce a profundei sale voci, cand îmi punea pe umăr mana-i de marmur. În frumusețea feții niciodată vreo fecioară nu i-a fost de o potrivă. Era strălucirea unui vis de opium, o vedenie aeriană și răpitoare de minte, mai straniu cereasca decat năluciriile plutind prin sufletele ațipite ale fiicelor din Delos. Trăsăturile ei, însă, nu se supuneau acelui tipar regulat, pe care greșit am fost învățați să-l slavim în clasicele lucrări ale păgânătății. „Nu există frumusețe aleasă, zice Bacon, lordul Verulam, vorbind cu dreptate de toate formele și de toate genurile frumusetii, fără să aibă ceva **straniu** în proporții".

Dar deși vedeam că trăsăturile Ligeiei nu aveau o regularitate clasică, deși pricepeam că frumusețea ei în adevăr era „aleasă" și simțeam că e pătrunsă de mult „straniu", totuși în deșert cercam ca să-i descopăr neregularitatea și să urmăresc până în cuibarul ei însăși percepțiunea mea de „straniu". Cercetam conturul frunții înalte și pale — era fără greș; ce reci sumă aceste vorbe pentru o așa cerească măreție! — pielea luându-se la întrecere cu cel mai curat ivoriu, stăpânitoarea lărgime și pace, gingașele boltiri de-asupra tâmplelor; apoi acel păr ca pana corbului, lucitor, șuvițele bogate și unduite natural, dovedind puterea toată a cuvântului homeric de „păr hiacintin!" Mă uitam la liniile delicate ale nasului, și nicăieri, afară doar de medalioanele pline de grație ale Hebreilor, nu mai privisem o asemenea desăvârșire. Aceeași netezime din cale afară a suprafeței, aceeași abia simțită înclinare spre acvilin, aceleași

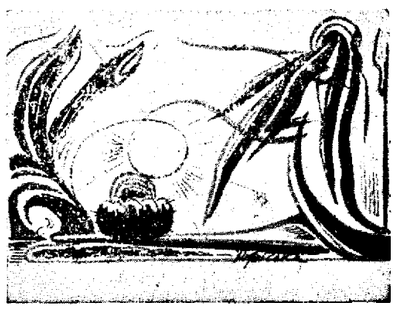

nări armonios rotunjite, semn al unui spirit liber. Priveam la gura dulce. Aici într'adevăr era ceresc triumful lucrurilor toate; superba linie a buzei de sus, mai scurtă; visarea blândă, voluptoasă a celei de jos; gropițele jucăușe, și culoarea grăitoare; dinții răsfrângând, cu o sclipire aproape înfiorătoare, fiecare rază a sfintei lumini ce cădea peste ei în surâsurile-i senine și blânde, totuși cele mai mândru strălucitoare dintre toate surâsurile. Cercetam în forma ei bărbia — și aici, de-asemenea, găseam gingășia lățimii, blândețea și măreția, deplinătatea și spiritualitatea helenă — conturul pe care zeul Apollo l-a destăinuit doar în vis lui Cleomenes, fiul atenianului. Căutam apoi în ochii mari ai Ligeiei.

Modele pentru ochi, în străvechile timpuri, nu avem. Poate, poate, că'n acești ochi ai iubitei mele zăcea taina de care vorbește lordul Verulam. Erau; trebue să cred, mult mai mari ca ochii știuți la neamul omenesc. Erau chiar mai plini decât cei mai plini ochi de gazelă din tribul văii Nurjahad.

Dar la răstimpuri numai — în clipe de prea mare însuflețire — se vădea mai mult ca abia prinsă această însușire la Ligeia. Iar în aceste clipe frumusețea ei era — apărea poate astfel închipuirii mele înfierbântate — frumusețea ființelor mai presus ori în afară de pământ — frumusețea de basm a Huriei la Turci. De un negru strălucitor, de cel mai strălucitor negru erau luminile ochilor, iar peste ele, adumbrindu-le, ca tăciunele, gene foarte lungi. La fel erau în culoare sprâncenele, ușor neregulat incondeiate. Dar „straniul", pe care îl aflam în ochi, avea o natură deosebită de forma, ori de culoarea, ori de strălucirea lor, și trebuia legat până la urmă de **expresie**. Ah, cuvânt fără înțeles!, după a cărui latitudine întinsă de sunet gol ne adăpostim neștiința atâtor taine sufletești. Expresia ochilor Ligeiei! Câte ore lungi am cântărit-o în minte! De câte ori în lungul câte unei nopți de vară m'am luptat să-i dau de fund! Acel ceva, care zăcea în străfundul ochilor iubitei mele, mai adânc decât fântâna lui Democrit, ce era oare? Ce era? Eram robit de patima de-a o afla. Ochii aceia! Luminile acelea mari, strălucitoare, dumnezeești! ajunseseră pentru mine stelele gemene din Leda, iar eu pentru ei cel mai cucernic dintre magi.

Printre multele abateri de neînțeles ale științei despre minte nu este vreuna care să te turbure mai adânc decât faptul — paremi-se neamintit vreodată în școală — că, în străduințele de a ne rechema în minte un lucru de mult uitat, adeseori ne găsim

chiar pe pragul amintirii, fără să fim în stare pana la urmă să ne amintim. Tot așa, în iscodirea-mi nepregetată a ochilor Ligeiei, de câte ori nu simțeam apropiindu-se cunoașterea deplină a expresiei lor — o simțeam apropiindu-se — ci nu o puteam prinde — iar cu timpul a pierit de tot! Și (straniu, o! mister mai straniu decat toate!) în cele mai de rând lucruri din lume găseam un cerc de asemănări cu această expresie. Vreau să spun că, după ce frumusețea Ligiei îmi pătrunsese în minte înscăunandu-se acolo ca într'un altar, multe cele din lumea din afară îmi prilejuiau un simțământ ca acela ce mă cuprindea și mă răzbea sub luminile mari ale ochilor. Nu puteam totuși cu nimic mai bine să-mi lămuresc acest simțământ, ori să mi-l deslușesc, ori să-mi dau de el mai bine aproape seama. Îl recunoșteam, repet, câteodată privind o viță de vie repde crescută, uitându-mă la un fluture de noapte ori de zi, la o crisalidă, la un curs de apă prăvălit. M'a cuprins privind oceanul, ori o stea căzătoare. L-am simțit în privirile oamenilor peste măsură de bătrâni.

Apoi mai este o stea sau două pe cer (una mai ales, o stea de a șasea mărime, dubla și schimbătoare, care se găsește lângă steaua mare din Lira), a căror cercetare prin telescop mi-a trezit același simțământ. Anumite sunete din instrumentele cu coarde m'au umplut de ei, și nu arare ori pasagii din cărți. Între multe alte pilde, mi-aduc aminte bine, din o carte a lui Joseph Glainvill, de ceva ce niciodată (poate numai prin ciudățenie — cine știe?) nu se întampla sa nu-mi mai deștepte acel simțământ: „Iar voința intru acela zace, care nu moare. Cine oare cunoaște tainele voinței cu virtutea ei? Căci Dumnezeu e doar o mare voință, pătrunzând lucrurile prin firea puterniciei sale. Omul nu se dă pre sine îngerilor nici morții întru totul, decât numai prin neputința voinței sale slabe".

Ani îndelungați și o cugetare necontenită mi-au dat putința să fac în adevar o îndepartată legatură între cele scrise de filosofi englez și o parte din firea Ligeiei. O tărie în gândire, în fapte, în cuvant, era poate la ea o urmare sau cel puțin un semn al acelei uriașe voințe, care, în răstimpul lungilor noastre legături, n'a încetat să dea o altă dovadă mai nemijlocită de existența ei. Dintre toate femeile pe care le-am cunoscut vreodată, ea, în afară liniștita, pururi blânda Ligeia, era cel mai năprazinic o pradă a vulturilor furtunoși ai patimei crude. Și nu-mi puteam da seama de această patimă decât prin înflăcărarea minunată a ochilor aceia, care mă răpeau și mă înspăimântau totodată, prin melodia aproape magică, prin duioșia, împezimea și blandețea glasului său foarte adanc, și prin sălbatica putere (îndoit mărită de nepotrivirea cu felul ei de rostire) a ciudatelor cuvinte, pe care le spunea îndătinat.

Am vorbit de învățătura Ligeiei: era peste măsură — cum n'am mai cunoscut la femee. În limbile clasice era profund cunoscătoare, iar în graiurile moderne din Europa, atât cât se întindeau în această privință cunoștințele mele, niciodată n'am prins-o cu nimic. De fapt am prins-o eu oare **vreodată** pe Ligeia cu ceva în vreo temă din cele mai admirate, pentru singura pricină a greutății de-a fi înțelese, ale vestitei înțelepciuni academice? Cât de ciudat, cât de înfiorător, abia în această perioadă târzie, mi-a supus luarea aminte această unică însușire a naturii soției mele! Spuneam că știința ei era așa cum n'am mai cunoscut la femee, dar unde viețuește bărbatul, care să fi străbătut, și cu izbândă, **toate** întinsele arii ale științelor filosofice, fizice și matematice? Atuncea nu vedeam ceea ce pricep acuma lămurit: că erau gigantice, uluitoare cunoștințele Ligeiei; totuși îmi dădeam destul de bine seama de nemărginita ei superioritate, ca să mă resemnez, cu încrederea unui copil, în a mă lăsa călăuzit de ea prin haotica lume a cercetării metafizice, cu care mă îndeletniceam nepregetat în primii ani ai căsniciei noastre. Cu ce nețărmurită

la o desfășurare de fălnicie mai mult ca împărătească. Eram chiar din pruncie, cuprins de gust pentru atari nebunii, iar acum se întorceau la mine ca o smintită ațintare a durerii. Vai! sunt dumirit că s'ar fi putut descoperi un început de nebunie chiar în strălucitoarele și fantasticele draperii, în falnicele crestături din Egipt, în cornișele și mobila ciudată, în desemnele zănatice ale covoarelor împanate cu aur! Ajunsesem un rob legat în cătușele opiumului, și tot ce făceam, și tot ce porunceam luase înfățișarea visurilor mele. Dar nu mă voi opri cu deamănuntul la toate aceste sminteli. Am să vorbesc doar de acea odaie, de-apururi blestemată, unde, în o clipă de rătăcire a minții, am adus dela altar ca soție a mea, ca urmașă a neuitatei Ligeia, pe Doamna Rowena Trevanion de Tremaine, cu părul bălaiu și cu ochii albaștri.

Nu este o părticică din arhitectura și decorul acelei odăi de nuntă pe care să n'o văd în fața mea. Unde erau mințile trufașei familii a miresei, când, din sete de aur, au lăsat să treacă pragul unui lăcaș astfel împodobit o fată și o ființă atât de iubită?

Am spus că-mi amintesc cu deamănuntul de odaie, deși sunt întristător de uituc cu privire la lucruri de-o adâncă însemnătate; iar aici, în această fantastică priveliște, nu era nici un sistem, nicio rânduială, ca să prindă aducerile aminte. Odaia, așezată într'un turn înalt al manăstirii întarite ca o cetate, era în cinci colțuri ca formă, și încăpătoare ca mărime. Singura fereastra era un întreg perete de miază-zi, o tablă uriașă de sticlă de Veneția dintr'o bucată, — un singur geam, și piumburiu la culoare, încat razele de soare sau de lună, trecând prin ei, cădeau năluciitor peste lucruri. Pe partea de sus a acestei nemăsurat de mari ferestre se întindea curpenișul unei vițe bătrâne, care se cățăra pe zidul puternic al turnului. Tavanul, din stejar întunecat, era nespus de înalt, boltit, și meșteșugit încrestat cu cele mai ciudate și mai grotești împodobiri de proveniență jumătate gotică, jumătate druidică. Chiar la mijloc, în fundul acestei bolți mânhite, atârna de un singur lanț din lungi verigi de aur, o uriașă lampă din acelaș metal, în formă de cădelniță, de tipar saracin, și cu numeroase găuri așa ticluite încât se sucea și se răsucea prin ele, că parcă ar fi fost un șarpe viu, un joc neîntrerupt de flacări în fel și chip de culori.

Câteva rare divanuri și sfeșnice orientale de aur erau așezate în deosebite locuri împrejur; iar așternutul, așternutul de nuntă, model din India, scund, cioplit din lemn tare de abanos, cu un cort în chip de giulgiu de moarte peste el, era tot acolo. În fiecare colț al odăii stătea răzimat câte un uriaș sarcofag de granit negru, din mormintele regilor dela Luxor, cu străvechiul său capac plin de sculpturi din timpuri uitate. Dar cea mai multă fantezie era, vai! în îmbrăcămintea încăperii. Pereții înalți, de uriașă înălțime, lipsiți chiar de măsură, erau îmbrăcați de sus până jos în faldurile largi ale unei grele și puternice draperii, draperie dintr'un material același la covorul de pe jos, la fața divanurilor și a patului de abanos, la cortul patului și la străluciteie încolăciri a perdelelor ce umbreau în parte fereastra. Materia era din cel mai bogat postav țesut cu aur. Pretutindeni, fără oranduială era împodobit cu figuri arăbești, ca la un picior în diametru, conturându-se pe postav în motive de culoarea celui mai negru cărbune. Dar aceste figuri își vădeau însușirea de arabescuri numai când erau privite din una și aceiași parte. Printr'un meșteșug azi cunoscut, dar de fapt ale cărui urme se găsesc într'un îndepărtat timp din vechime, ele fuseseră făcute schimbătoare în înfățișare. Pentru cine intra în odaie, ele păreau doar niște arătări; pe măsură ce înainta, însă, își schimbau treptat înfățișarea, și, pas cu pas, după cum cel venit se muta din loc în loc în odaie, el se vedea împresurat de o nesfârșită procesiune de năluciri înfricoșătoare, zămislite de superstiția Nurmanilor sau răsărite în visurile vinovate ale călugărilor. Puterea lor năslucitoare era mărită peste măsură prin introducerea meșteșugită a unei tari suflări de vânt necontenit în dosul draperiilor, dând totului o hâdă și neliniștitoare înfățișare.

In așa locaș, în așa odaie de nuntă mi-am petrecut cu Doamna de Tremaine orele nelegiuite din prima noastră lună de căsătorie; le-am petrecut fără prea multă neliniște că nevasta mea se temea de sălbaticele toane ale firii mele, că se ferea din calea mea și că mă iubea prea puțin, nu putea să-mi scape; dar îmi plăcea mai mult că era așa decât de ar fi fost altfel. Simțeam față de ea o ură mai curând diavolească decât omenească. Amintirile îmi fugeau (oh, cu cât de puternică părere de rău!) îndărăt la Ligeia, iubita, măreața, frumoasa, înmormântata. Mă îmbuibam în amintirea curăției sale, a înțelepciunii sale, a firii ei înalte, eteree, a pătimașei, păgânei sale iubiri. De-acum, dar, sufletul meu se mistuia deplin și fără margini în flăcări mai arzătoare decat au fost ale ei toate. În beția viselor mele de opium (pentru că eram încătușat de obicei în fiarele otrăvii) o chemam tare, pe nume, în liniștea nopții, ori prin adumbrite ascunzișuri ale văilor ziua, ca, dacă, prin vrerea sălbatică, adânca patimă, nimicitorul foc al dorului meu pentru cea plecată, aș fi putut-o întoarce pe drumul pe care ea l-a părăsit — ah! pe totdeauna oare? — pe pământ.

Pela începutul celei de a doua luni a căsniciei, Doamna Rowena fu lovită de o boală grabnică, de care numai greu se vindeca. Căldurile cari o topeau îi făceau noptile neliniștite; iar în turburarea somnului ei pe jumătate, vorbea de sgomote și mișcări înăuntru și în afara odăii din turn, care eu conchideam că n'au alt isvor decat aiurarea ei, sau poate fantasmagorica înrâurire a odăii însăși. După câtva timp, a început să se vindece și până la urmă s'a făcut bine. Dar n'a trecut decât un răstimp scurt, și o nouă lovitură, mai grea, o culca pe patul suferinței; iar după aceasta nu și-a mai recâștigat sănătatea, care și așa îi era șubredă. Imoolnăvirile ei, după aceasta data, erau tot mai neliniștitoare, și inca mai neliniștitoare recaderile, sfidand și știința și marea străduința a medicilor ei. Cu creșterea raului cronic care, pe semne, pusese prea temeinic stapânire pe sanatatea ei pentru a mai putea fi scapata cu leacuri omenești, nu puteam sa nu bag în seama o creștere paralela în iritarea nervoasa a firii sale, precum și turburarea ei pricinuită de neinsemnate pricini de frica. Iarași vorbea, dar acum mai des și mai staruitor, de sgomote — de sgomote incete — și de mișcari neobișnuite în draperie, de care vorbise mai înainte.

Intr'o noapte, aproape de sfârșitul lui Septembrie, ea mi-atrase mai mult ca de obicei luarea aminte asupra acestui lucru apasator. Se trezise tocmai dintr'un somn neliniștit, iar eu urmarisem cu un simțamant jumatate de teama, jumatate de groaza tresaririle feței sale supte. Ședeam langa patul ei de abanos, pe unul din divanurile de India. Se scula pe jumătate și-mi spuse, șoptind incet cu teama, ca auzea atunci sunete, pe care eu, însa, nu le puteam auzi, — ca vedea atunci mișcari, pe care eu, însă, nu le puteam observa. Vantul bătea grăbit pe dupa impracamintea pereților, iar eu eram gata sa-i dovedesc (ceeace, trebue să mărturisesc, nici eu nu puteam crede **intru totul**) ca acele suflari aproape nearticulate și acele foarte ușoare schimbări ale figurilor de pe părete nu erau decat urmarea firească a acelei bătai de vant obișnuite. Dar o paloare de moarte ce i se raspandi pe față îmi arătă că străduințele mele de a o liniști ar fi fără rod. Păru sa leșine, și nu erau pe-aproape slujitori ca sa-i chem. Îmi amintii unde era pusă o sticlă cu vin ușor, pe care i-l prescrisesera medicii, și mă grabii de-a curmezișul odăii, ca să-i aduc. Dar trecând sub lumina lămpii, două întâmplări ciudate mi-atrasera luarea aminte. Simții cum ceva palpabil, deși nevăzut, se strecură pe lângă persoana mea; iar pe covorul țesut cu aur, chiar în mijlocul bogatei zări de lumină aruncată de lampă, zăcea o umbră — o slabă, nehotărîta umbră cu înfățișare îngerească — așa cum ar fi putut să fie umbra unei umbre. Dar eram stăpânit de beția unei nemăsurate doze de opium și nu băgai decât puțin în seamă aceste lucruri, nici nu-i vorbii de ele Rowenei.

După ce găsii vinul, străbătui din nou odaia, și umplui un pahar, pe care-l ținui la buzele bolnavei în leșin. În răstimp își revenise puțin în fire și apucă singură vasul, pe când eu mă lăsam pe un divan de lângă mine, cu ochii ațintiți asupra ei.

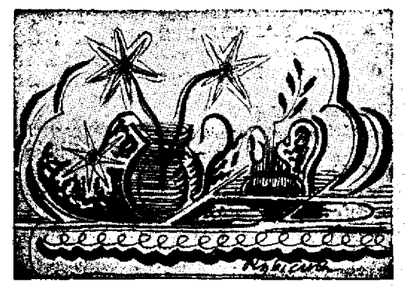

Atunci se întâmplă că auzii un pas ușor pe covor, aproape de așternut; iar o clipă după aceasta, când Rowena era gata să ridice vinul la buze, văzui, ori poate am visat, căzând în pahar, ca dintr'un izvor nevăzut din aerul odăii, trei sau patru picături dintr'un strălucitor fluid ca rubinul. Numai eu am văzut — Rowena nu. Ea înghiți fără șovăire vinul, iar eu mă ferii să-i vorbesc de o întâmplare, care la urma urmei o socoteam o sugestie a unei închipuiri prea vii, scormonită bolnăvicios de frica soției mele, de opium și de ora de atunci.

Totuși, nu-mi pot ascunde mie însumi faptul că, îndată după căderea stropilor rubinii, în sănătatea soției mele purcese o schimbare repede spre mai rău; așa că, în a treia noapte următoare, mâinile slujitorilor ei o găteau pentru mormânt, iar în a patra eu privegheam singur, cu trupul ei învelit în giulgiu, în odaia fantastică ce o primise ca mireasă. Vedenii ciudate, zămislite de opium, pluteau ca umbrele pe dinaintea mea. Mă uitam cu ochi nelinștiți la sarcofagele din unghierele odăii, la feluritele figuri pe draperie și la răsucirile colorate ale lămpii de-asupra capului. Cugetând la întâmplările unei nopți trecute, îmi căzură ochii pe pata de sub luciul lămpii, unde văzusem ușoarele urme ale umbrei.

(Urmare în pag. 5-a)

Cronica literara

Donar Munteanu: Simfonia Vieții
Dorin Iliescu: Procestu lui Ilie Sfert

1. Zilele trecute unul din confrații întru stih mi-a pus întrebarea dacă aprob întoarcerea la poemul conținutist, la poemul cu subiect cum ar fi, spre exemplu, Blestemul Bardului, balada lui Uhland. I-am răspuns că da, o aprob, cu condiția însă ca subiectul, urmărit de dragul subiectului, să-și găsească expresia estetică mai mult decât suficientă, expresia estetică împinsă la limita extremă a posibilităților formale și constitutive ale poemului.

Poetul, care-mi este și bun prieten, m'a întrebat și mai nedumerit: Ce este atunci esteticul pe care eu îl văd ca pe ceva netrecător. I-am răspuns: Esteticul este tocmai ceeace este mai „trecător", nu în înțelesul de caduc, ci în sensul de neîncheiere în tipare moarte și, deci, definitive. Din acest punct de vedere esteticul este *trecere*, punte aruncată peste sens și nonsens, curcubeu, miraj dacă vrei sau orice numai stare pe loc nu, numai eternitate nu, deși nouăzecișinouă la sută dintre poeți se încăpățânează s'o caute și s'o aștepte.

Pe la mijlocul lunii trecute am primit, din partea d-lui DONAR MUNTEANU un volum de versuri.

După coperțile cenușii și, mai ales, după desenul, iscălit de d. I. Mihail, desen care înfățișează un arhanghel îngenunchiat pe nouri, încadrat de cinci stele și cetind, de pe eșarfa unui pergament, un psalm de premărire a Domnului, *Simfonia Vieții*, — acesta e titlul cărții, — m'a impresionat ca un oarecare zbornic de sonete.

Numele d-lui *Donar Munteanu* îmi era cunoscut. Din versurile dsale cetisem, totuși, fragmentar, numai cele apărute în *Gândirea* și, mărturisesc, nu m'am ales cu mai mult decât o palidă părere oarecare. Deaceea am tot amânat lectura volumului primit. Neculti-vând nici frumosul obceiu de a mulțumi, măcar printr'un bilet, celor ce mi se adresează, am așteptat prilejul să mă achit, cum se spune, de o datorie. S'a întâmplat însă, între timp să deschid cartea de sonete a d-lui *Donar Munteanu* și să dau, chiar la începutul ei, de această *Evocare*:

„Copilărie — zâmbet de-auroră
când aripile luminoase-ți
scuturi,
cum licărește și saltă'n câmpuri
fluturi,
toți îngerii din cer plutesc în
horă...

Uitând viața-aceasta de
Gomoră,
umbresc din deal fântânele cu
ciuturi,
simt adieri de gingașe sărutări
și mângâieri de mamă și de
soră...

Și fermecat de-o nevăzută
mână
ce-alunecă ușor pe ochi, pe
gură...
...zăresc flăcăi cu flori la
pălărie.

la crucea drumurilor o
fântână...
Bunica-și toarce viața 'n
bătătură...
...Pluteși în văl de-azur, —
copilărie!"

Dintr'odată toate vinovatele mele socoteli s'au risipit ca o ceață. Mă găseam în fața unui poet, poate minor ca strună a lirei, dară înzestrat cu un rar întâlnit dar de evocare. În fața unui poet de numele căruia nu m'am lovit, niciodată, în efemerele note de reclamă literară, în fața unui poet mai în vârstă decât noi cei trecuți de mijlocia vieții, și totuși, poet de o neobicinuită și, deadreptul, nepractică modestie, iar aceasta în proporție directă cu talentul și prospețimea de care nu numai că a dat, dară continuă să dea dovadă.

M'a cuprins un sentiment de milă pentru deșarta agitație a noastră, a celor ce ne socotim sau suntem socotiți a fi mai tineri, și m'au năpădit gânduri de reculegătoare *remuscare*. Suntem nedrepți cu mai vârstnicii noștri, mi-am zis. Ne-am fixat în zona îngustă a unui climat de seră. Cultivăm flori menite să înfrumusețeze poienele sau desișurile altor pământuri. Cultivăm, ceace este și mai îndurerător, plante hibride. Mutăm polenurile, grefăm pistiluri, experimentăm, fierbem alcooluri prea volatile și ne îmbătăm cu jocuri streine și străniî. Căutăm eternitatea, nu însă de dragul clipei care participă la ea, nu de dragul vieții care, vie fiind, nu poate cunoaște moartea, ci de dragul unei pretinse perfecțiuni, de dragul ambițiilor personale și al dorului de a ne deosebi cât mai mult de „ceilalți". Uităm că fiecare epocă, fiecare generație, fiecare ins, luate în parte, deschid grădini de frumuseți când te apropii cu sfială și cinstite gânduri de ele. Și uităm, — aici este începutul răului, — că valoarea operei noastre coincide cu noblețea însăși a sufletului nostru. Uităm că un Fra Beato Angelico se ruga înainte de pune mâna pe penel și că pentru un *Ștefan George*, zidirea versului a fost, întotdeauna, echivalentă, cu oficierea unui serviciu divin. Deaceea ne-dreptățim. Deaceea am devenit vânători de recorduri și credem în depășiri menite și ele depășirii. Eminescu? Ah, cine-l mai citește pe Eminescu în afară de belferi și elevi?! Cosbuc? Un depășit și sămănătorist! Cutare contimporan cu aripile întinse, ca ale îngerilor aducători de bună și nouă veste, e un ajuns și un împăiat. Dintre camarazii de vârstă și rânvnă toți sunt niște lămpiți.

Câtă micime în aceste județăți! Câtă lipsă de poezie! Ce imaginație obtuză și opacă. Obtuză și opacă, fără orizont până și la cei mai binevoitori care, totuși, ar vrea ca toate lanurile să nu producă decât hrișcă sau meiu literar, toate grădinile numai bujori sau leuștean, toate pădurile numai ghindă sau jir. De parcă numai monocultura ar justifica pretențiile la premiul cu medalia de aur clasa întâia a celor deprinși să prețuiască un produs după succesul de târg de mostre sau după desfacerea de care se bucură în halele centrale.

Îi rog pe cetitori să-mi ierte această deviere dela subiect. Am făcut-o fiindcă trebuia s'o fac.

Și acum să ne întoarcem la cinstita, luminoasa, calda și plina de culoare Simfonie a vieții compusă de poetul *Donar Munteanu*.

Cele 124 de sonete ale d-sale sunt și nu sunt sonete de sine stătătoare. În *„Bisericuța Neamului"*, de pildă, și *„Din vremea de demult"* poetul recurge la sonet ca la o strofă oarecare. În cele 124 de sonete câte constituie ciclurile *„Zile de Aur"*, *„Cântece din Flăcări"*, *„Cântece din Amurg"* și *„Bisericuța Neamului"*, simți însă prezența unui meșter al cuvântului.

Meșter de școală veche, dar meșter care știe ce vrea, reușind, tocmai prin această lucidă știință, să creeze limpezimi ce nu se tulbură cu trecerea vremii.

Simfonia Vieții mai este însă, după toate indiciile, o carte trăită, carte adică, în care s'a cristalizat, formal și materialmente, experiența de om și poet a unui suflet ce pare a-și fi dat, de mult, seama că toate frumusețile și umbrele trecerii noastre prin viață nu sunt decât parabolă evanghelică.

Dacă este normal să ne manifestăm anumite păreri, atunci preferințele noastre merg către primele trei cicluri, iară dintre ele către sonetele închinate iubirii și cele din *„Templul cu șapte statui al* lui Alxandru Macedonski".

Citâm acest final:

Și-l coboară'n plânsete, pe scară;
și l-au pornit pe străzi încet,
încet...
In cântece de jale și regret
pe podul Mogoșoaei îi purtară

țărâna de martir și de ascet...
ca ghiocei și flori de primăvară
din versurile-i, versuri presărară
pe groapa neagră-a bietului poet,

ca'n veacuri poezia să-i
rodească...
și se porni să ningă potolit,
peste mormântul încărcat de
jerbe, —

peste zădărnicia pământească...
S'a stins poetul nopților superbe
și haitele de lupi au amuțit!"
(La groapă)

Tipărită la Imprimeria „Văcărești" — alte indicative nu găsim, cartea pare a fi văzut lumina zilei împotriva tuturor desinteresărilor editoriale când e vorba de versuri și nu de maculatură cu surogate numite, pe nedrept, roman.

O recomandăm nu numai îndrăgostiților de vers clar, conținutist, odihnitor și izvorât dintr'un suflet de poet adevărat, ci și confraților de o vârstă cu noi sau mai tineri, ca să se convingă că numai foarte rareori au dreptate, iară atunci numai din anumite și puține puncte de vedere, cei ce cred a fi mai deștepți și mai la zi când susțin că numai dela ei începe esteticul, sau, pe înțelesul tuturora: valabilul.

2. D-lui *Dorin Iliescu* îi datorăm de mult o cronică. Cartea d-sale de schițe umoristice *Procestu lui Ilie Sfert* am citit-o, parțial, în coloanele ziarului și revistei la care colaborează, iar integral imediat la punerea în vitrină a volumului editat de „Universul". Este o carte pe care, cum o începi la iscusita *„Inainte scriere"* în care este vorba de *„toate câte s'au tâmplat în Oastea dumnealui Vergâlie comandiru"*, nu o mai lași din mână până nu ai ajuns la arpacașul furierului soldat Porumbaru Niculae, lucrător, în civilie, la fabrica de arpacaș din Brașov. Și este o carte de humor sănătos, humor care se comunică până și celui mai blazat doctor în filosofie, făcându-l să uite de înșelătoarea gravitate pe care ți-o dau elixirele metafizice și să fie necunoscător omului care l-a făcut părtașul câtorva ore de râset mai înviorător decât orice înviorare de altă natură. Iată o demonstrație:

— *„Nu vorbesc cu dumneata. Pune mâna pe cruce și jură după mine. Jur...*
—...
— *Jură, domnule după mine.*
— *Eu? Păi spuserăți că nu vorbiți cu mine.*
— *Cu d-ta vorbesc. Zi după mine: Jur...*
— *Jur...*
— *...pe sfânta cruce și'n frica lui Dumnezeu...*
— *...pe sfânta cruce și'n frica lui Dumnezeu...*
— *Așa!... că fără teamă, ură sau părtinire...*
— *„...așa! că fără teamă...*
— *Fără așa. Numai fără teamă.*
— *...fără așa, numai fără teamă...*
— *Nu mai zice fără așa. Zi numai fără teamă...*
— *...zi numai fără teamă...*
— *Ascultă, nene, ești nebun?*
— *...ascultă...*
— *Taci. Răspunde dacă ești nebun sau nu.*
— *Nu.*
— *Atunci o să'nebunesc eu. S'o luăm dela început. Jur...*
— *Jur...*
— *...pe sfânta cruce...*
De data aceasta, martorul a reușit să jure.

Toate cele treizeci și două de schițe sau numiți-le oricum vă place, ale d-lui *Dorin Iliescu* sunt condimentate cu asemenea dialoguri sau situații.

D-sa observă societatea omenească la încheeturile ei cele mai fragile, acolo unde se produc inevitabilele fisuri, inevitablele ruperi cu normalul placid al obicinuințelor noastre devenite mecanism activ sau, pur și simplu, reactiv, - acolo, în fine, unde acele balanței infinitesimale, pe care o numim contactul dela mentalitate la mentalitate, nu mai joacă perfect ci lasă loc erorilor de înțelegere și loc marilor consecințe iscate de pe urma interpretării în felul nostru a acestor erori. Comicul cel mai autentic este, în fond, tot comicul primar, — comicul la care numai copiii reacționează just și cu întreg râsetul lor argintiu. Comicul este ecoul copilăriei din noi nu numai semnul care ne deosebește de edenica lume a ființelor necuvântătoare. Și suntem cu atâta mai nealterați, mai neanchilozați ca oameni cu cât mai multă copilărie păstrăm în ascunzișurile sufletului nostru. Deaceea omul cu humor e mai om, iară în societate mai simpatic și mai necesar decât prea serioasele mutre ale celor ce, neavând sprijin lăuntric, se razimă, asemenea crustaceelor de vreo hlamidă împrumutată sau studiată în fața oglinzii. Comicul adevărat este și trebuie să fie comic înainte de toate. Că ne putem alege și cu o morală e cu totul alteceva. Moralele sunt invitații la restabilirea justeței. Toate actele noastre ce se depărtează de justețe au câte o morală. Cu atâta mai mult comicul care rezultă, genetic, de pe urma constatării și aprecierii unei stângăcii sau nepotriviri.

D. *Dorin Iliescu* știe și simte toate acestea, iară condeiul d-sale, fin și expert, elastic și *viole* stăpânește un registru expresiv care merge dela fraza lapidară, indicativă și nudă până la pagina gradată conform celor mai savante regule de nuanțare.

D. *Dorin Iliescu* se rânduește cu *Procestu lu Ilie Sfert* printre humoriștii noștri tineri cei mai de seamă.

Bucățile *Furier*, *A la Gauloise*, *Procestu lu Ilie Sfert*, *Copiii buni*, *Rațele Antropofoiu* și *Inculpat* sunt, deadreptul *antologice*.

TRAIAN CHELARIU

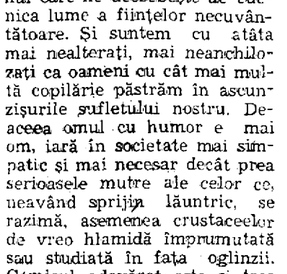

O FOARTE INTERESANTĂ

cronică privind raporturile dintre Români și Bulgari, în ceea ce privește influența cultura românești și aportul politic și militar adus de România statului vecin în lupta lui pentru libertate, semnează, în ultimul număr din Revista Fundațiilor Regale, d. Ștefan Ionescu. Autorul, în urma unei călătorii făcută la vecinii noștri din sud, ne înfățișează în cronica amintită sub ce aspecte s'au desvoltat raporturile dintre Români și Bulgari deatunguL veacurilor, oprindu-se nu asupra faptelor istorice, ci numai asupra înfățișării acestor raporturi. D. Ștefan Ionescu afirmă că aceste raporturi s'au desvoltat în patru feluri. Din punct de vedere militar, prin contribuția

armatei noastre în războiul din 1877, împotriva Turcilor, care a dus la libertatea politică a Bugarilor; din punct de vedere politic, prin ospitalitatea pe care revoluționarii și oamenii politici bulgari au găsit-o la noi în țară; din punct de vedere religios, prin însemnatele contribuții pe care voevozii și boerii români le-au făcut pentru desvoltarea vieții creștine în rândurile poporului bulgar iar din punct de vedere cultural, prin tipăriturile și influența pe care a exercitat-o cultura noastră asupra poporului bulgar. Cronica amintită este valoroasă tocmai prin autenticitatea dovezilor aduse, constatate la fața locului, în ceeace privește raporturile dintre Români și Bulgari în trecut.

REALISMUL IN TEATRUL LUI PIRANDELLO

se intitulează frumosul studiu publicat (la Tiparul Universitar, București, 1943) de Tatiana Slama. Vom reveni.

MARGARETA N. ISBĂȘOIU

este numele autoarei culegerii de versuri foarte duioase, CÂNTAREA TINEREȚII MELE, (Editura ziarului „Acțiunea" Galați, 1943), din care citâm acest sonet automat:

Toamna mi-a trimis din basm
scrisoare,
peste foi de aur întocmită.
cu rubini'n margine înflorită
și cu slova'n stihuri grăitoare!

Lin pădurea tremură uimită,
fluturul a adormit pe-o floare;
greerul scâncește'n vis și moare,
inima se frânge, ostenită!

Se topește luminarea verii,
se pornesc baladele tăcerii
și se'nalță lanț de mirodenii...

CĂRȚI ȘI REVISTE

Lunca-și prinde aur și rugină,
toamna intră'n suflet și'n grădină
și se-aude-un clopot, ca la denii!

Placheta d-rei Margareta N. Isbășoiu e o culegere de acorduri minore. Nu i-o putem supune unui examen mai riguros căci nu ar rezista. Îi acordăm, totuși, o mențiune onorabilă pentru multa dragoste de vers ce se desprinde din cele treizeci de poezii.

G.AR. MIHAILESCU

ne trimite un extras din ziarul „Ceahlăul", Piatra-Neamț, anul II, nr. 38 din 25 Iulie 1943: Eugen Lovinescu — după Mihail Dragomirescu. *Este un articol interesant și doidora de numele acelora care au frecventat cenaclul patronat de regretatul amfitrion din strada Câmpineanu.*

PENTRU ANTOLOGIA REFUGIULUI

Scriitorul ardelean George Togan lucrează la o Antologie a refugiului **care va apre, la toamnă, în format de album și în condiții excepționale. Această antologie va cuprinde pe toți poeții care au cântat durerea Ardealului și speranța în izbăvirea lui. Fiecare poezie va fi ilustrată cu o gravură de cunoscutul gravor Marcel Olinescu. Pentruca această Antologie să fie cât mai completă, toți poeții consacrați sunt rugați să trimtă cinci din poeziile d-lor, în care cântă durerea și nădejdea Ardealului, cu o**

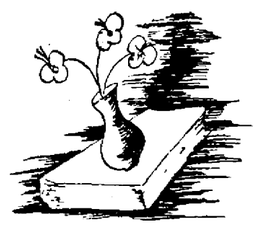

schiță biografică și fotografie pe adresa: George Togan, București I str. Stelea 17. Manuscrisele se primesc până la data de 31 August.

ARMATA

Ultimul număr al revistei „ARMATA" este închinat Marinei noastre de război.

Din cuprinsul celor 32 de pagini în 2 culori, menționăm: „15 August — Ziua Marinei" *de Vice-Amiralul I. Bălănescu,* „Marea înseamnă: Libertate-Putere" *de General de Divizie Georgescu cu Pion,* „Scutul Crimeei pentru Mareșalul Antonescu" *de Lt.-Col. Braun,* „Distrugătoarele românești pe Marea Neagră" *de C. Christobald,* „Cenușarele Mării Negre" *de I. Lumejeanu,* „Căpitanul Constantin I. Mănescu" *de Ion Pogana,* „Lupta uriașe a Cubanului" *de Const. Niculescu-Vâlcea,* „Astăseară joacă Maurice Chevalier" *de St. Mengoni.*

Urmează reportajele: „Lovitura în plin", „Atac în Mediterana", „Tratamentul aplicat prizonierilor în Rusia", „Oameni în luptă cu moartea", *apoi* „Solemnitatea dela Sibiu", „Apărarea de coastă", „Submarinele românești", „Marinarii au mascote". *Două pagini de humor, Bazar, Note, fapte și însemnări, actualități fotografice, etc.*

REVISTA BUCOVINEI ANUL II Nr. 7

închinată lui *Mihai Teliman* „unul dintre cei mai caracteristici reprezentanți ai scrisului românesc din Bucovina", cum îl definește d. Leca Morariu în substațialul d-sale articol „Mihai Teliman (1863—1902). Acest Mihai Teliman, *„Caragiale al Bucovinei"*, foiletonist și boem, ziarist și visător — e așa de puțin cunoscut, — cu toată prefața

lui G. Tofan care l-a culeș, în 1906, *Foiletoanele*, încât te întrebi: Putea-vor pioasele pagini ale Revistei Bucovinei să înlăture nedreptățitoarea uitare de pe numele și opera neîntrecutului foiletonist? Mihai Teliman își va avea, întotdeauna, cititorii săi. Doi-trei în fiecare deceniu, dară cinstiți și siguri. Hotărîrea Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, de a închina personalităților culturale bucovinene câte un număr din REVISTA pe care o editează, o înțelegem și o apreciem drept una din cele mai lăudabile și mai necesare confruntări cu trecutul.

La acest număr al *Revistei Bucovinei* mai colaborează: *N. Tcaciuc-Albu, Aurel V. Sânger* (versuri: Domnița Bizantină), *Nicolai Roșca* (idem: *Sfârșit impropriu*: „Cândva lumina sorții bătea atât de clar că spițele cabrate tăiau în cruci zenitul. Surprinse 'n angrenaj au șters din asfințitul nedefinitei cețe, un țărm imaginar. Nu trupul negator de moarte, ci o tristă schematică icoană a unicului eu mă limurea sporadic în voi și 'n Dumnezeu din spaima, adâncită în plat, că nu există"), *Ion Cârdei* (versuri: Clăi de fân), *George Putneanu* (idem: Destin), *Augustin Z. N. Pop* (studiu: Psalmi și psaltiri versificate în Europa. O glosare la poetica Mitropolitului Dosoftei al Moldovei), *Emil Zegreanu* (versuri: Păianjeni de lumină), și tot versuri *Nicolai Tăutu* (Moartea albă), *Dragoș Vicol* (Preludiu) și *Adelina Cărdei* (Psalm). Bogata parte de cronică și note o semnează *A. Vasiliu, Leca Morariu, Melaniu Lavadă* și alții.

REȚINEM DIN „LITORAL"

(An. V, Iulie 1943, Nr. 14) toate colaborările. D-nii Dumitru Olariu, Ion Micu, Aurel Dumitrescu, Mihai Zisu, N. G. Ionescu și Horia Nițulescu s'au întâlnit în ciudatul „Litoral", ca pe bordul unui yacht azuriu. Admirabile și pline de atmosferă sunt și gravurile d-lui C. Grosu.

ULTIMUL NUMĂR

din revista craioveană Gând și slovă oltenească *ar fi aproape fără pată dacă nu și-ar fi permis, cu câtă facilă insinuare, nepolitețe la adresa unei foarte valoroase scriitoare. Poeta A. Odeanu, pe care nu o înțeleg și, deci, nu ar avea nici măcar dreptul s'o interpreteze unii dintre cei dela* Gândul și slova oltenească, *este, într'adevăr, una din scriitoarele noastre tinere cele mai de seamă. Socotim că este mai mult decât regretabil ceeace fac anonimii dela pagina ultimă a revistei craiovene. Sau, oare, să fie așa de adevărată morala fabulei după care broasca râioasă nu poate trece fără insultă pe lângă un crin? Nu ne-ar surprinde câtuși de puțin dacă am afla că 'n dosul repetatelor injurii din răbojul* Gândului și slovei oltenești *se ascund invidii și interese meschine.*

O CARTE

care a stârnit discuții pline de substanță, îndată după apariție este aceea a d-lui Mircea Eliade, intitulată „Comentarii la legenda Meșterului Manole". Spiritul viu și pătrunzător, care a adus atâta noutate în literatura noastră, al d-lui Mircea Eliade, se eviden-

țiază aici din belșug, în pagini de-o rară frumusețe. Legenda Meșterului Manole devine un izvor de interpretări din cele mai interesante, sub condeiul acestui fin analist. Iată de ce editura „Publicom" se poate felicita.

=LIGEIA=

(Urmare din pag. 4-a)

Dar nu mai era acolo; și răsuflând mai slobod, îmi întorsei privirile către fața palidă și țeapănă de pe pat. Atunci se năpustiră peste mine o mie de amintiri despre Ligeia, și atunci veni în inima mea îndărăt, cu turbata sălbăticie a unui talaz, toată acea nespusă durere cu care am privit-o pe ea în astfel de giulgiu. Noaptea înainta; iar eu, cu sufletul plin de gânduri amare, despre ea, singura și mai presus de toate iubita, încă rămâneam cu privirea încremenită pe trupul Rowenei.

Să fi fost miezul nopții, ori poate mai de vreme, ori poate mai târziu, pentru că nu mai țineam seamă de timp, când un suspin, încet, ușor, dar foarte limpede, mă făcu să tresar din visare. **Simții** că vine de pe patul de abanos — de pe patul de moarte. Ascultai cu o superstițioasă spaimă — dar sunetul nu se repetă. Imi ațintii ochii, să descoper vreo mișcare a trupului mort, dar nu era de prins nici cea mai ușoară. Totuși nu mă putusem înșela. **Auzisem** sgomotul, oricât ar fi fost de slab; iar mintea îmi era trează. Hotărît și stăruitor, îmi ținui privirea pironită pe trupul mort. Se scurseră multe minute înainte de a se întâmpla ceva ce să arunce lumină asupra tainei. După câtva timp era vădit că o ușoară, foarte slabă și abia băgată în seamă rumeneală se strecurase în obrajii și de-alungul căzutelor vine subțiri ale pleoapelor. Mă cuprinse un fel de negrăită groază și spaimă, pentru care limba muritorilor n'are cuvinte destul de puternice, și simțeam cum inima încetează să-mi mai bată și că înțepenesc pe loc. Totuși, simțul datoriei mă făcu până la urmă să-mi recapăt stăpânirea de mine. Nu mai puteam sta la îndoială că ne grăbisem cu pregătirile — că Rowena era încă vie. Trebuiau făcute numai decât ceva încercări; dar turnul era cu totul despărțit de partea mânăstirii locuită de slugi — nu m'ar fi auzit nimeni — nu aveam niciun mijloc de a-i chema în ajutorul meu fără să părăsesc pe câteva minute odaia — iar asta nu cutezam s'o fac. Singur deci, în strădaniile mele, luptai să chem înapoi sufletul plutind încă pe-aproape. După puțin timp, era vădit că se întâmplase o recădere; rumeneala pieri din pleoape și din obraz, lăsând o paloare mai puternică decât a marmorei; buzele se strânseră mai tare și se încrețiră, luând înfățișarea înspăimântătoare a morții; o desgustătoare încleire și o răceală se răspândi repede pe suprafața trupului; și se produse îndată și în întregime obișnuita înțepenire. Căzui înflorat pe așternutul, de pe care fusesem smuls atât de grabnic, și iarăși mă dădui veghei pătimașe cu vedenii despre Ligeia.

Trecu așa un ceas, când (e oare cu putință?) a doua oară auzii un sunet nelămurit venind din partea unde era patul. Ascultam — în culmea spaimei. Sunetul veni din nou — era un suspin. Mă repezii spre trup, și văzui — văzui limpede un tremur pe buze. O minută după aceea, buzele se destinseră desvăluind un șir strălucitor de dinți ca mărgăritarele. Acum în pieptul meu lupta uimirea cu groaza adâncă ce mă stăpânise până atuncia singură. Simțeam că mi se întunecă privirea, că-mi pierd mințile; și numai printr'o încordare puternică izbutii până la urmă să mă înviorez pentru sarcina pe care datoria încă odată mi-o punea în față. Acum era o oarecare fierbințeală pe frunte și pe obraz și pe gât; o căldură, ce se putea simți, străbătea tot trupul; era chiar o ușoară bătaie a inimii. Soția mea era **vie**; și cu o îndoită însuflețire mă pusei pe treabă, ca s'o redeștept. Îi frecai și-i încălzii tâmplele și mâinile, și folosii toate mijloacele pe care experiența, și nu puțina lectură medicală, mi le puteau sugera. Zadarnic însă. De-odată, rumeneala pieri, bătaia inimii încetă, buzele recăpătară expresia morții, iar, după o clipă, trupul întreg fu cuprins de o răceală de ghiață, se făcu pământiu, înțepeni cu totul, conturul i se șterse și căpătă toate însușirile hâde ale aceluia care a fost mai multe zile locuitorul unui mormânt.

Și iarăși mă pierdui în năluciri cu Ligeia — și iarăși (ce e oare de mirare că mă cutremur scriind?) — **iarăși** îmi ajunse la urechi un oftat ușor din locul unde era patul. Dar la ce să înșir cu de-amănuntul groaza de nespus din acea noapte? De ce să mai stau să povestesc cum, una după alta, până aproape să se crape de ziuă, s'a repetat această hidoasă dramă de înviere; cum fiecare recădere aducea după sine o moarte mai adâncă și, după cât se părea, mai fără leac; cum fiecare agonie lua aspectul unei lupte cu un contrar nevăzut; și cum fiecare luptă era urmată de nu știu ce schimbare cutremurătoare în înfățișarea personală a moartei? Să mă grăbesc să închei.

Trecuse cea mai mare parte din înfricoșătoarea noapte, iar ea, care fusese moartă, se mișcă încă odată —și acum mai tare ca până aci, deși se smulgea dintr'o descompunere mai groaznică decât cele dinainte prin cumplita-i lipsă de orice nădejde. Incetasem de mult să lupt sau să mișc, și ședeam încremenit pe divan, o pradă fără ajutor într'un vârtej de puternice simțăminte, dintre care o frică fără margini era poate cel mai puțin îngrozitor, cel mai puțin sfâșietor. Trupul, cum spun, se mișcă, și acum mai tare ca înainte. Rumeneala vieții suia cu o putere de necrezut în obraz — brațele și picioarele de destinseră — și, dacă pleoapele n'ar fi fost încă strâns închise, și dacă legătorile și giulgiul n'ar fi împrumutat încă fețel trăsăturile de mort, aș fi putut visa să Rowena a scuturat, pe deplin, lanțurile morții. Dar dacă nu primii, chiar de atunci, acest gând, nu mai mă puteam îndoi, când, sculându-se din pat, clătinându-se, cu pași slabi, cu ochii închiși, umblând ca un om în vis, ființa învăluită în giulgiu înaintă trupește în mijlocul încăperii.

N'am tremurat — nu m'am mișcat — pentru că un roi de negrăite gânduri legate de aerul, de statura, de mișcările făpturii, năvălindu-mi de-odată în creer, m'au paralizat — m'au împietrit. Nu mișcam — dar mă uitam țintă la arătare. Era o neorânduială nebună în mintea mea — o fierbere neopăcită. Putea oare să fie într'adevăr în fața mea Rowena **vie**? Putea fi oare **cu adevărat** Rowena — Doamna Rowena Trevanion de Tremaine, cea cu părul bălai, cu ochii albaștri? De ce, **de ce** era să mă îndoiesc? Legătoarea o apăsa greu pe gură — dar gura nu putea fi oare a Doamnei de Tremaine care răsufla? Și obrajii — cu bujori ca în chindia vieții, da, aceștia erau obrajii înviatei Doamne de Tremaine. Și bărbia, cu gropițe, ca pe când era sănătoasă, nu putea fi oare a ei? — **dar crescuse ea oare de când cu boala ei?** Ce nebunie de nedescris mă cuprinse la acest gând? O săritură, și i-am ajuns la picioare! Ferindu-se la atingerea mea, lăsă să-i cadă de pe cap învelitoarea înspăimântătoare ce-o acoperea, **și atunci se revărsă în aerul învălmășit** al odăii un uriaș mănunchiu de păr fiu, turând în neorândulială; **era mai negru de cât aripile de corb ale lui Miazănoapte!** Și acum se se deschiseră încet **ochii** făpturii ce-mi stătea în față. „Aici apoi, cel puțin", strigai eu tare, nu mă pot niciodată înșela — aceștia sunt ochii mari și negri și străniî ai dragostei mele pierdute — ai Doamnei — ai Doamnei Ligeia!"

Traducere de MIHAI BENIUC

CAPUL ÎNGERULUI

de EUSEBIU CAMILAR

Drumul împărătesc cobora tot la vale, din Ţara Polecilor, prin ţinutul Şipeniţului, în jos spre Hatna şi se apropia larg, galben, de hotarul Sucevii, tăind deadreptul sate, târguri, câmpii. Pe lângă el, linia Fiarei se întindea nesfârşită, sclipind în soare ca nişte ace mari, îndărătnice, înfipte în inima dealurilor întinse peste ţarini line, trecând cu mlădieri peste cursuri de ape.

Intâi, spaima s'a arătat în codrii Plavalarului, în ziua când cârduri de oameni roşcovani, cu ţapine pe umeri, alţii cu topoare mari la subţioară, intrară în păduri, făcând semne crucişe pe scoarţa copacilor. Oamenilor acestora li se spunea Huţuli şi erau ai dracului la vorbă şi la chip. Pădurarii le ieşiră înainte, în răscruce de cărări, dar ei se prefăcură că nu-i văd şi trecură pe lângă ei frecându-li-se de umeri.

Acolo unde obârşia singurătăţilor dăinuia de-o veşnicie de vremi, huţulii poposiră către amurg şi îşi pregătiră colibe. Vaere adânci răsunară din colnic în colnic, din văi în văi, la cele dintâi muşcături de topoare. Vuetul arborilor prăbuşiţi coborî peste măguri, peste întinderea bălţilor, până la Soloboda.

— S'a arătat Diavolul în pădure... spuneau oamenii ascultând.

In noaptea acelei zile, pe la întâiul cântat al cocoşilor, Solobod îşi punea în taşca de piele lucrurile trebuitoare pentru cale lungă. Câţiva solobodeni îl petrecură afară din sat până la iezăturile de la cotul râului, unde vornicul se opri. Tăcu o vreme, după aceea zise, arătând cu mâna dâmburile de lut care stăvileau apele:

— Până la urmă, dacă nu voiu găsi ascultare la cei de sus, malurile astea au să prăbuşească Fiara...

Oamenii nu pricepură rostul acestor vorbe, totuşi, dădură din cap, în semn de încuviinţare:

— Da... Da... Aşa va fi... spuse unul dintre ei.

— Bade, i se adresă un altul; la nevoie mare, du-te până la Viana. Că doar ştii unde stă Impăratul... Şi, rogu-te, spune-ne dacă ai în taşcă argint destul, că lumea-i mare şi lacomă...

— Am destul, răspunse Solobod. Ştiu că la domnii cei mari li-i ruşine cu noi, dar amarnic le mai place argintul nostru...

Spre Miază-zi, pe măgurile cele mari ale Oadeciului, clipi o zare de foc. Oamenii priviră zarea aceea şi unul spuse:

— Ne fac pădurarii semne...

Vornicul îşi săltă mai bine sumanul pe umeri şi porni repede pe cărarea îngustă, printre treistiişurile mari, tot în sus către Luncuşoara, unde ajungea în drumul Sucevii. Oamenii rămaşi lângă iezături îi ascultară un timp cepăitul paşilor şi păsări nevăzute, speriate din somn, ţipau în lungul cărării.

Râul avea sclipiri vinete în adâncimi. Focul de pe Oadeci îşi înalţa limbile roşii mici cât nişte limbi de opaiţ.

In răstimpuri, se părea că flăcările acelea se mişcă din loc în loc, că se înalţă subţiri şi drepte ca nişte semne.

In bălţi se auzi un urlet de lup. Solobodenii simţiră ace de ghiaţă la tâmple şi părul capului li se făcu măciucă.

— Măi... tăie unul tăcerea; mă gândesc la drumul lui Solobod şi parcă mi-i frică...

In clipa aceea dinspre Luncuşoara se auzi un chiot prelung aspru, ca un răcnet. In nesfârşirile nopţii, chiotul se pierdu repede, ca o plesnitură de biciu în largul câmpiei.

Solobodenii răspunseră prin chiote năprasnice şi unul dintre ei fâşcâi hotăşte. Apoi liniştea nopţii îşi împlini din nou întinderile.

Cei câţiva solobodeni intrară în sat şi se opriră sub răchitile cele mari, lângă dugheana lui Malacuţ, prin al cărei geam strâmb se zărea lumină. Fără a-şi spune vre-un cuvânt, ei s'apropiară în vârful picioarelor de geamul acela şi unul dintre ei văzu cel dintâi cum zugravul găzduit la dughcană se uită lung la o icoană pe care ardeau flăcări. Ingeri albi se înălţau pe sub slăvi roşietice sunând din trâmbiţe; arhangheli împlatoşaţi, cu săbii de foc, goneau pe cai albi printre munţii nourilor, iar undeva, deasupra tuturor, ca o părere, străluca ochiul lui Dumnezeu. Oamenilor li se păru că aud deodată undeva în văzduh, strigăte de slavă. Işi făcură cruce şi tăcură sub streşină, fiindu-le frică de răsuflările lor.

— Doamne, apără-ne... spuse unul.

Geamul se deschise repede şi omul cel tânăr, cu capul gol, sborşit, deschieat la piept, apăru în cadrul ferestrei, uitându-se lung undeva în întunerec. Faţa lui avea o emărăciune mare şi uneori zâmbea nopţii şi ochii îi străluceau.

După un timp se întoarse la icoana aceea, o privi lung, făcu pe ea un semn cu unghia şi se întoarse iar să privească întunericul. De-odată, spuse, tare : ...„îmi trebuie capul îngerului...".

Inchise geamul şi curând ieşi afară. Stătu o vreme în prag apoi ieşi în uliţă şi merse încet până în dreptul bisericuţei unde se opri. Oamenii care îl păndeau, se furişau în vârful picioarelor, pe sub gardurile joase. Apoi când zugravul apucă drumul către stuhării, ei se opriră cap la cap şi sfătuiră în şopote:

— Unde se duce, oare? Nu vă spuneam că-i un fel de Ucigă-l-Toaca? De ce-i trebuie capul îngerului?

— Avea dreptate Solobod, când ne-a dat de grijă să-l păzim...

Ce are a face dacă are sau nu hârtii împărăteşti? Eu, în locul vostru, i-aşi face capătul într'o noapte...

Cel care spunea astfel, era un ins iute de cuţit, cunoscut şi temut în Soloboda pentru asta.

— Să-l lăsăm mai cu încetul... spuse cel mai bătrân dintre ei.

In timp ce ţipţerul umblă după capuri de înger, doi dintre noi să steie la pândă, iar doi mai iuţi de picior, să-i iscodească puţin prin casă..

Şi astfel, doi dintre ei se luară pe urma străinului, iar ceilalţi doi se strecurară spre dugheana lui Malacuţ.

Insă, când ajunesră la geam se opriră, căci treaba plănuită de ei o făcea Malacuţ însuşi; cu un sfeşnic în mână el cotrobăia într'un cufăr şi tot scotea un fel de bănuţi rotunzi de toate culorile. Auzind mişcare de om la fereastră, el aruncă totul înapoi în cufăr şi stinse lumânarea.

Un solobodean ciocăni în geam:

— Hei... Bre, Malacuţ...

— Cine-i acolo? întrebă acesta?

— Deschide repede...

Fereastra strâmbă scârţii.

— Cine-i acolo? întrebă din nou dughenarul, din întunerecul încăperii.

— Nu te ştiam aşa fricos... îi zise un şolobodean; de ce nu-ţi scoţi botul la aer?

In clipa aceea răsări undeva la spatele lor luna şi icoana cea de foc din încăpere căpătă străluciri de comoară. Oamenilor li s'a părut o clipă că văd într'un fund depărtat de beznă Grădinile Raiului; după aceea li se păru că deosebesc undeva pe icoană un înger cu aripile desfăcute, cu sabie de foc, însă fără cap. Apoi totul pieri într'o lumină albăstrie, căci luna se prăbuşi într'un nour negru, departe, pe vârful Oadeciului.

Malacuţ închise la loc fereastra şi curând ieşi în prag. Sălciile cele mari de dinaintea uşii lui îşi frământau în cer înfăţişările negre. In adâncimi, sus în codri, se auzi ca un plâns.

— Iacă, mi-am scos botul afară.. începu Malacuţ, când solobodenii s'apropiară de prag.

— Nu ţi-i frică cu el în casă? întrebă unul.

Dughenarul râse scurt :

— Plăteşte bine, strigoiul... De ce să nu-l ţin? Doară nu-i Aripa Satanei... Şi are hârtii de la stăpânire...

Apoi le povesti despre îngerul fără cap:

— Se frământă zi şi noapte ca să poată zugrăvi un cap de înger.

Ii trebuie o muere cu înfăţişare frumoasă, aşa cum n'are Soloboda. Se întrerupse o clipă, ţâţâi din buze şi continuă:

— Pe la târguri, îi altă treabă... Acolo stau muerile durdulii şi rumene, la toată fereastra. Dar, mai la urmă, vai de pielea muerii care ar zugrăvi-o...

— Bre, Malacuţ... îl întrerupse un solobodean ; tu spui minciuni că mă mir că nu-ţi crapă măselele. N'ai spus chiar tu întâmplarea aceea cu boeroaica din târgul Cernăuţului ? Vrem să ştim: are gând de la Dumnezeu sau de la Satana ?

— Asta... numai cel din cer o ştie... răspunse Malacuţ, făcând cu mâna un semn către cer.

— Dar de ce umblă în puterea nopţii prin stuhării? Cine l-ar putea aştepta acolo ? Şi-apoi... continuă solobodeanul după un răstimp, s'ar putea să-l nimerească cineva cu un par drept în numele tatălui... şi să rămâe şi el fără cap.

— Nu vorbi aşa, răspunse celălalt solobodean, ivindu-i-se dinaintea ochilor icoana înflăcărată.

Apoi :

— Sunt în lumea asta suflete sbuciumate care-l caută pe Dumnezeu în toate lucrurile. Nu-ţi aduci aminte, bre, cum scrie la glamovnic : „Domnul e în toate făpturile, lăudaţi pre Domnul"...? De ce mânânci ciuperci, bade Filofim ?

Sfada ţinu încă mult timp şi noaptea trecu de mijlocul ei.

Cântau cocoşii în Soloboda şi undeva pe bălţi ţipau sitarii. Pe calea laptelui apăru un nour lung. Noaptea deveni mai adâncă o clipă, apoi din cer veni ca o lumină albăstrie, căci nourul negru pieri ca o părere.

— Vezi, reluă solobodeanul cu ochii la cer; unde s'a mistuit nourul acela fără capăt şi fără început ?

Vroia să spună omul un lucru mare, dar lumina acelui lucru abea îi răsărea în minte. Il cuprinse ciuda împotriva lui însuşi şi împotriva lui Malacuţ, din cauza gândurilor rele pe care le nutreau zugravului. Ceva îi spunea că acesta este o făptură aleasă, trimisă anume de puterea lui Dumnezeu în sălbătăcia Solobodei, cu un rost mare.

Iar în vremea asta zugravul Ion Palion ajunsese la acel cot din bălţi unde bureţii crescuţi pe ruinile arborilor de altădată, păreau nişte pitici învestmântaţi în strae roşii. Peste stuhuri trecea o glăsuire de foşnete şi pletele sure ale trestiilor se frământau în boarea uşoară a celor dintâi ceasuri de după miezul nopţii. La Răsărit se ivea o geană trandafirie, abea bănuită. Pe înălţimi de nouri se formau pete gălbui, presimţind razele din fundul lumii ale soarelui. „Doamne... Doamne..." murmură Ion Palion, aşezându-se pe muchia de pământ aplecat asupra apei. Simţea o strânsoare de fer la tâmple şi-l usturau ochii, parcă ar fi avut nisip sub pleoapă. O lacrimă fierbinte îi alunecă în lungul obrazului şi el chemă, încă odată cu glas tare numele lui Dumnezeu. Şi i se păru aşa de ciudat glasul lui în singurătatea aceea, că se cutremură. La spatele lui pe deasupra stuhurilor, lumina răsăritului se făcea tot mai albă. La picioarele lui, în străfundul apei, răsărea o grădină de trandafiri. O pasăre mare, vânătă, îi fâlfâi pe deasupra, apoi bătu repede din aripi, sburând, săgeată, către inima bălţilor, unde se ridică îndată ţipăt mult şi ascuţit de păsări speriate. Din bureţii roşii se iviră şerpi mari ,cu capetele pătate de semne gălbui. O veveriţă roşcată aluneca printre picioarele treistiilor ca un vis. Prin închipuirea zugravului treceau cu grabă turnurile oraşelor părăsite; chipuri de oameni rămaşi par'că în altă lume, îi străluciau o clipă pe faţa amintirii şi se înecau repede în negură. Se văzu venind cale de două săptămâni către sălbătăciile Solobodei ,în căutarea liniştii. Ingerul fără cap îi ardea mintea într'o flacără roşie; uneori i se părea că a reuşit să prindă din nevăzut înfăţişarea cea potrivită, dar înfăţişarea aceea se ştergea repede.

Venise aici ca într'o grădină a lui Dumnezeu. In urma lui pe locuri dinspre Miezul Nopţii, mişunau de mult semnele lumii celei noi. Dispăruseră pădurile, se năruiseră sate, secaseră bălţi. Apăruseră maşini grăbite. Trenurile spintecau chiuind câmpiile iar simplitatea se furişa tot mai umilită.

Odată cu ivirea uneltelor de fer, pe lanuri încetaseră cântecele, veselia cea amară a muncii. Asemeni unor paseri nepământene ,secerătorile sclipeau în soare; tractoare butucănoase speriară de pe câmpii herghelille. Odată cu lucrurile cele noi, apărură obiceiuri noi. Târgurile îşi întindeau pecinginea tot mai adânc în viaţa câmpiilor. Descultii oraşelor porniră în cete către lumina satelor şi aveau sub şăpcile scioase, trase pe ochi, surâsuri de fudulie atotştiutoare. Bârbari gheboşi, înhămară la căruţe hodorogite mârţoage buboase şi porniră din sat în sat, să dea ţăranilor, în schimbul obielelor şi a sumanelor putrede, cocoşi de tinichea, armonici mici de gură, cutiuţe cu un fel de unsoare bună pentru toate boalele. Jidovi slinoşi, vorbind un fel de graiu fârnăit, cu boccele mici pe umeri, coborau tot la vale către frumuseţile Sudului şi ridicau din nimic dughene unde sătenii îşi vindeau şi ţolul de sub dânşii.

Astfel se arătau semnele vieţii celei noi. Curând căzură asupra oamenilor alte biruri, pentrucă vieaţa cea nouă cerea cheltuieli mari. Şi tot aşa de curând apărură, ca un semn al timpului, Omorul şi Foametea. Cine ar fi putut lămuri planurile lui Dumnezeu în aceste prefaceri? Acolo unde lucrul Necuratului întâlnea îndârjirea localnicilor, apăreau pajurile negre ale cătanelor...

*

...Palion tresări. Cineva se oprise la spatele lui. Intoarse repede capul şi astfel văzu el faţa Irinei. Ea vru să ţipe, recunoscând în zugrav pe omul care i se ivise în vis. Aruncă repede secerea din mână şi porni la fugă. „Ducă-se pe pustii..." spunea ea, alergând. La primele colibe ale Solobodei se opri pe-o prispă, să-şi tragă sufletul. Femei cu părul sărac, încâlcit, o înconjurară în grabă. Copii cu pântecele gol, cu buzele crăpate, cu ochii aproape lipiţi, se uitau la ea ca la o arătare.

— Ce-i, fa ? o întrebau femeile.

— Ducă-se pe pustii... gemu Irina, arătând cu mâna în urmă, spre stuhării.

Dar lămurirea asta nu era deajuns şi când sosiră cei dintâi bărbaţi, pociţi ca nişte vedenii sub lumina roşie a soarelui care răsărea, cineva spuse : „Să mergem în bălţi ,să vedem ce-i..."

Fata căzu într'o cutremurare şi se lungi pe prispă. Cete cu bâte în mâini porniră în fugă spre stuhării. Intâlniră pe cărare străinul, care venea încet, luminat la faţă. Oamenii se opriră şi se feriră de dânsul, să-i facă loc să treacă, apoi porniră mai departe în fugă, către adâncul stuhurilor. Când îşi deteră seama că nu ştiu ce urmăresc, se opriră privind miraţi plantele întunecate care se legănau în fundul apelor.

Iar în vremea asta, Chiorul lui Şogur îngenunchiase lângă Irina şi-i bagă mâna în sân să-i caute ţâţele. Bale mari curgeau din gura Chiorului şi buzele îi tremurară. Rupse cu dinţii cămaşa la pieptul fetei, şi mormăia suduituri grozave de Dumnezeu şi Maica Domnului, aplecându-şi gura să-i muşte obrazul. Dar sosi Porodac şi Chiorul lui Şogur fu smuls cu mare greu de pe trupul fetei.

— Câine... Câine... gemea Chiorul, isbind cu picioarele; ochiul cel sănătos îi ardea într'o pară roşie, iar albeaţa ochiului celuilalt se bulbuca, vânătă.

— Are să moară de cuţitul meu... răcni Chiorul, sărind gardul. Şi multă vreme s'a mai auzit geamătul lui.

Către amiază, cineva aduse vestea că s'au răsculat pădurarii.

*

Spre asfinţit ,a intrat în sat pâlcul de călăreţi împărăteşti. Printre stufişurile mari ,uneori li se zăreau numai coifurile şi satul ieşit întru întâmpinarea lor, vedea par'că un şir de pajuri negre, înşiruite una după alta. Apoi se iviră caii cu piepturi împodobite cu alămuri, încordaţi într'o mlădiere de foc. Călăreţii, cu suliţele înfipte în botforii roşietici, păreau că ţin, în mândria lor, nişte toiaguri de arhangheli. Unii dintre ei erau tineri de tot, nişte băeţandri în tunici albastre cu vârste roşii; maimarele lor, un om scurt, cu mustăţi lungi, răsucite, privea drept înainte de pe calul lui înalt, pietros.

La poarta satului se opriră şi conducătorul lor dând drumul calului în galop, înconjură câteva colibe, sărind peste garduri ,peste pârleazuri. Câinii lătrau, şcheunau. Rate şi gâşte albe îşi luară sborul speriat spre bălţi.

Solobodenii stăteau strânşi unul într'altul, aplecaţi într'o încordare.

— Unde-i vornicul vostru ? întrebă maimarele cătanelor ,oprindu-se din galop, drept dinaintea oamenilor.

N'a răspuns nimeni.

— Aţi muţit cu toţii ? întrebă iar, croindu-şi calul cu biciul. Animalul se ridică în două picioare şi sări înspre grămada de oameni care rămase tot aşa, în aceiaşi îngrămădire umăr la umăr. Numai nişte făcăiandri răcnirâ de spaimă rupând-o la fugă, dar se întoarseră repede, şi pentru a-şi răscumpăra frica arătată, strigară:

— Să nu spuneţi unde-i vornicul... Să nu spuneţi...

Câţiva oameni se prăbuşiră sub picioarele calului, iar alţii pe care i-a ajuns biciul cătanei, îşi acoperiră repede faţa cu mâinile.

— Asta ce-i ? întrebară nişte moşnegi, ieşind din cârd şi apropiindu-se de omul împărătesc ; pentru ce ne baţi, Măria Ta ?

Câţiva călăreţi ieşiră din aliniere şi venind la maimarele lor, îşi apropiară caii şi vorbiră ceva în taină.

— Bine... Bine... dădea din cap maimarele.

După aceea ridică mâna dreaptă în semn că să se facă tăcere.

— Ascultaţi, începu el, ce porunceşte Măria sa Impăratul, lăudat fie-i numele...

Oamenii aveau aceleaşi feţe împietrite şi numai ochii li se mişcau sub sprâncenele stufoase.

— ... sus în păduri, continuă călăreţul, a fost omorît cu toporul un om trimis de Impărăţie. Pentru fapta asta, pentrucă ucigaşul n'a putut fi prins, s'au luat de către noi câţiva pădurari care vor trebui să dea seamă de cele întâmplate. Doi dintre acei oameni vor fi spânzuraţi mâine în zori, pe locul unde a fost omorît omul împărătesc. S'aude ? întrebă el cu glas tunător.

Nimeni s'a scos nici o vorbă. „S'aude?"... Intreabă din nou. In numele Măriei Sale Impăratului, lăudat fie-i numele... poruncesc ca şi voi împreună cu alţii din alte şapte sate, să fiţi de faţă, mâine în zori la spânzurarea pădurarilor. De-aceea, încuiaţi-vă uşile şi să mergem acolo...

Făcu semn cu mâna că a isprăvit, după care călăreţii înconjurară oamenii. „Inainte..." porunci maimarele, dar zidul de oameni nici nu se clinti. După aceea intrară în horă suliţele. Oamenii, împunşi, căzeau cu faţa în ţărână şi rămâneau aşa. Picioarele mari ale cailor se adânceau în trupurile căzute ; pârâiau coaste şi spinările rupte. Cei călcaţi de moarte se ridicau pentru ultima dată în coate, chinuindu-se să privească drept înainte, dar cădeau fără suflare, în sângele de sub ei. „Câinii... Câinii..." răcnea careva.

In vremea asta apăru Palion şi făcea semne repezi cu mâinile spre cătane.

— Opriţi !... strigă el; ce-i asta ?

Cătanele înălţară suliţele şi struniră caii. Maimarele lor se cutremură, văzându-l. Descălecă repede şi-şi descoperi capul tuns chilug în faţa zugravului. O mare mirare se întipări pe feţele cătanelor apropiindu-se de Palion. Aproape toţi descălecară şi stăteau înaintea lui. Palion grăi ceva repede; însă solobodenii n'au putut auzi vorbele lui, pentrucă fugeau care încotro, unii către stuhării, alţii către inima satului.

— Asta-i porunca de la Slăvitul Impărat? întrebă el ; veţi da seamă de faptele voastre... Cum vreţi să primească ei prefacerile, când îi împungeţi cu suliţele şi-i sdrobiţi sub picioarele cailor ?

Se opri, arătând cu mâna spre locul unde fuseseră sdrobiţi solobodenii. Acolo, un moşneag cărunt se târa în coate cu mâţele vinete încălcindu-i-se printre picioare. Alţii, morţi cu ochii la cer, aveau între pumnii strânşi şi între dinţii încleştaţi smocuri de iarbă. Un copil cu piciorul rupt, holbat de durere, se ruga, întinzând mâinile către călăreţi: „...ia-mă în braţe, Măria Ta..." Bocete multe s'auzeau pe prispele satului.

— Sunt sălbateci... se mânie Palion ; cum vreţi voi să-i îmblânziţi cu sabia ? Altfel sună porunca blândă a Impăratului... Ai uitat-o ?

Era alb la faţă şi-i tremurau buzele.

— Veţi da seamă... sfârşi el, apucând repede spre sat.

Pâlcul de călăreţi porni înapoi spre păduri şi pe deasupra treistiişurilor înalte li se vedeau numai coifurile, asemeni unor pajuri negre, înşirate una după alta.

Şi astfel, ziua aceea se înecă în amurg.

Palion fu socotit de-atunci prieten al solobodenilor care îl credeau un fel de proroc şi-i spuneau lui toate frământările lor. El zâmbea şi vorbele lui de prietenie înfloreau în inima satului.

O ALTĂ INFĂŢIŞARE A FRANŢEI

(Urmare din pag. I-a)

Trăind cu obsesia istoriei succesive, nu putem să ne desprindem de gândul că omenirea se schimbă cu fiecare secol aşa cum o dramă îşi schimbă decorul, şi că aportul fiecărei generaţii este dintr'odată inedit. Dar anumite mari permanenţe umane menţin valori morale care nu sunt decât în mod superficial atinse de timp. Pălpâirea faptelor, ondularea stilurilor nu ating în adâncime straturile subterane. Grupurile unite prin afinităţi rămân coerente dealungul anilor. Din punct de vedere istoric, teologic, nu există nici o măsură comună între Cistercieni şi Jansenişti: dar şi unii şi alţii au tradus cu fidelitate anumite exigenţe franceze, aceeaşi repulsie în faţa excesului de gândire, care se exprimă aici prin dialectică iar dincolo prin casuistică. Şi înţelegem deasemenea cum, în afara doctrinelor, au putut să se stabilească largi acorduri în vieaţa morală. Se pune întrebarea dacă există o artă jansenistă. Pentru mine, ea este rezolvată când privesc pe Mère Angélique pictată de Champaigne pe scaunul ei de pai. Dar este vădit că jansenismul ca stil de vieaţă şi ca fel de a fi, nu este decât culmea cea mai luminoasă a unei predispoziţii vechi şi durabile. Mergând mai departe în trecut, constatăm că ea este aceea care se exprima fără îndoială chiar în pictura lui Georges de La Tour prin combinaţii savante şi printr'un meşteşug de nepătruns, prin puterea tăcută a sentimentului domestic, prin amintirea autentică şi fără îndoială instinctivă a artei statuare medievale. Umbra şi flacăra, — această fermecătoare flacără asemănătoare unei flori de foc, — este nota exotică, este influenţa lui Caravaggio, a cărui italienitate vorbăreaţă este contrazisă din toate părţile de această poetică fără concesii.

Marele secol, secolul mitului solar, n'a făcut să dispară aceste virtuţi esenţiale. Ele supravieţuiesc în temeliile geniului clasic, acoperite de aluviunile fastului şi ale desfătării. Ele se manifestă uneori cu o asprime crudă în anumite forme ale vieţii religioase. N'aşi vrea să dau ca dovadă decât istorisirea morţii Henriettei d'Angleterre făcută de duhovnicul ei. Dar acestea sunt momentele critice. In vremuri de criză, ele se înmulţesc. Vedem înălţându-se în cohortele aceleiaşi rase, deţinătorii aceleiaşi moşteniri. Este deşteptarea acestor umbre care nu mor niciodată. Revoluţia a fost făcută împotriva facilităţii, şi în acest sens ea şi-a întins progresiv curba. Ce spectacol ne înfăţişează conflictul Girondei şi al Jacobinilor! De o parte, acei străluciţi Acvitani, copii fericiţi ai secolului XVIII, împodobiţi cu măreţia darurilor lor inutile, tineri miri ai morţei, pe care o presimţeau cu o nerăbdare funebră. De cealaltă parte, subjugarea totală a omului de un gând, absolutul virtuţilor mijlocii ale burgheziei provinciale, puţine daruri dar atingând sublimul, ceva arid şi ursuz, alături de adevărata grandoare. Cum pot fi măsuraţi astfel de oameni, ce cuvinte potrivite să găseşti pentru a-i zugrăvi?

Trebuie să ne gândim la strămoşii lor spirituali, să-i aşezăm în dinastia acestora. Oricât de mare ar fi deosebirea dogmatică, ea e aceeaşi, nu este decât una singură şi în întregime a noastră. Şi asta-i cauza pentru care David, despre care se spune că a fost corupt de Winkelman, este atât de adânc un Francez al acestei Franţe. El o reprezintă întreagă, în felul şi cu mijloacele sale, în puternica sinceritate a studiului, în energia intonaţiei, în ascetismul meşteşugului, în înălţimea sentimentului.

Nu este oare aici o origine comună, o continuitate de acţiune? Dar ce deosebire între gândurile nutrite în locuri aşa de diferite, în mânăstirile dela Fontenay, Citeux sau Pontigny, într'o stâncă medievală de unde şi-a luat sborul un şoim al protestantismului, în melancolica sihăstrie dela Port-Royal des Champs, în odăiţa lui Maximilien la „les Duplay". Totuşi, din secol în secol, găsim aceeaşi încordare a sufletului, aceeaşi coeziune. Anglia şi Statele Unite n'ar fi înţelese fără Puritani. Nu înţelegem Franţa fără aceşti oameni dificili, fără aceste arte severe. Când vom înceta să ne socotim Ţara ca pe o grădină binecuvântată de Dumnezeu, plină de eleganţi optimişti, ne vom întoarce spre acei care i-au făurit un caracter, propovăduindu-i o măsură şi o renunţare.

HENRI FOCILLON
traducere de Elena Iscu

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCURESTI. STR. BREZOIANU 23

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939